

Rapportserie

02/2015

**Kartlegging av
internasjonalisering i grunnskolen**

Utgiver: Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU)
august, 2015

Ansvarlig redaktør: Ragnhild Tungesvik

Utarbeidet av: Stig Helge Pedersen, Ingrid Birce Müftüoglu og Terje Kolbu Jacobsen

Redaksjonsgruppe: Vigdis Berg, Erik Duncan, Carl Endre Espeland og Marit Lødemel

ISSN 1893-1065

ISBN 978-82-93017-48-6

Rapporten kan lastes ned fra www.siu.no

Forord

Denne rapporten er den siste av tre kartlegginger av internasjonalisering i grunnopplæringen. Hovedmålsettingen med undersøkelsene har vært å få mer kunnskap om hvordan internasjonalisering blir forstått og praktisert i skolesektoren. Mens de to første kartleggingene tok for seg strategier for og arbeid med internasjonalisering i videregående opplæring¹, kommuner og fylkeskommuner², handler denne rapporten om internasjonalisering i norske grunnskoler. Rapporten gir innblikk i om og hvordan arbeidet med internasjonalisering er forankret og organisert, og hva som er motivasjonene og barrierene for å innarbeide et internasjonalt perspektiv i overordnede planer og i opplæringen. Rapporten er basert på en elektronisk spørreundersøkelse rettet mot samtlige norske grunnskoler.

Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU) er et kompetansesenter som skal bidra til å styrke kvaliteten i norsk utdanning. En av SIUs primæroppgaver er å utvide kunnskapsgrunnlaget om internasjonalisering i utdanning gjennom utredning, analyse og rådgivning. Formålet er å gi myndigheter og utdanningssektoren et godt og nyansert grunnlag for utforming av politikk, tiltak og strategier.

Bergen, 20. august 2015

Alf Rasmussen

Direktør SIU

¹ SIU2011b

² SIU 2010

Innholdsfortegnelse

Forord	ii
Innholdsfortegnelse	iii
Oversikt over figurer	iv
Oversikt over tabeller	iv
Hovedtrekk	v
1. Innledning	1
2. Bakgrunn	3
Begreper	3
Politikk	3
Kartleggingens utforming og utfordringer	4
Tilgang til data	7
Rapportens struktur	7
3. Analyse	8
Planer, strategier og kjennskap til målene for internasjonalisering	8
Organisering av arbeidet med internasjonalisering	13
Utbytte og omkostninger	18
Barrierer	23
4. Oppsummering og veien videre	29
Vedlegg 1: Gjengivelse av spørsmål/spørreskjema	31
Litteraturliste	42

Oversikt over figurer

Figur 1: Deltakelse i samarbeidsprogram	5
Figur 2: Deltagelse i internasjonale samarbeidsprogram etter klassetrinn ved skolen	6
Figur 3: Ledelsen ved skolen er kjent med målene for internasjonalisering av grunnopplæringen	9
Figur 4: Lærerne ved skolen er kjent med målene for internasjonalisering av grunnopplæringen	9
Figur 5: Internasjonalisering er en del av skolens strategier og planer	10
Figur 6: Internasjonalisering er et prioritert område ved skolen	11
Figur 7: Skoleeier (kommunal eller privat) har nedfelt mål for internasjonalisering av utdanning	11
Figur 8: Skoleeier (kommunal eller privat eier) er en pådriver for internasjonalisering i grunnskolen	12
Figur 9: Ansvar for internasjonaliseringsarbeidet	14
Figur 10: Skoleledelsens engasjement i internasjonaliseringsarbeidet	14
Figur 11: Arenaer for internasjonalisering, flere svar mulig	15
Figur 12: Trekker aktivt inn internasjonale perspektiv i undervisningen	17
Figur 13: Internasjonalisering trekkes inn i det lokale læreplanarbeidet	17
Figur 14: Internasjonalisering har en samlet positiv effekt på skolens faglige tilbud	19
Figur 15: Internasjonalisering er positivt for skolens omdømme	20
Figur 16: Internasjonalisering er arbeids- og ressurskrevende	20
Figur 17: Deltakelse styrker lærernes motivasjon i jobben	21
Figur 18: Deltakelse styrker lærernes kompetanse	22
Figur 19: Internasjonalisering styrker elevenes læring	23
Figur 20: Mangel på økonomiske ressurser	24
Figur 21: Gratisprinsippet	25
Figur 22: Særavtaler/regulativer for kompensasjon ved reise	25
Figur 23: Mangel på tid	26
Figur 24: Tilstrekkelig informasjon om internasjonale samarbeidsprogram	27
Figur 25: Kunnskap om hvordan man skal integrere internasjonale perspektiver i undervisningen ...	27
Figur 26: Mangel på informasjon	28
Figur 27: Omfattende søknadsprosedyrer	28

Oversikt over tabeller

Tabell 1: Internasjonalisering i skolen – politikk, planer og strategier	8
Tabell 2: Internasjonalisering hjemme	16
Tabell 3: Utbytte og omkostninger ved internasjonalt arbeid	18
Tabell 4: Lærernes utbytte av internasjonalisering	21
Tabell 5: Elevenes utbytte av internasjonalisering	22
Tabell 6: Hindringer ved internasjonalt arbeid	24

Hovedtrekk

- Undersøkelsen ble sendt ut til alle offentlige og offentlig finansierte grunnskoler. I overkant av 300 svar gir en svarprosent på 10,5 prosent. Svarraten er relativt jevnt fordelt på fylkesnivå.
- Undersøkelsen ble adressert til skoleledelsen, og vi antar at det i stor grad er rektor eller andre personer i skolens ledelse som har svart på undersøkelsen.
- 49 prosent av skolene svarte nei på spørsmål om deltagelse i internasjonale samarbeidsprogram³ 44 prosent svarte ja og 7 prosent vet ikke.
- En stor andel av skolene i undersøkelsen svarer at internasjonalt samarbeid øker den faglige gevinsten for elever, virker kompetanseutviklende for lærere og er et positivt bidrag til det sosiale miljøet og faglige tilbudet.
- Flere skoler oppgir at arbeidet med internasjonalisering er ressurskrevende.
- Mangel på økonomiske ressurser og tid, samt omfattende søknadsprosedyrer, oppgis av flere skoler å være barrierer for arbeidet med internasjonalisering.
- 62 prosent av respondentene som har deltatt i samarbeidsprogram oppgir at skoleledelsen kjenner til målene for internasjonalisering av grunnopplæringen.
- Tilsvarende er det 22 prosent av de respondentene som ikke har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram som kjenner til de samme målene.
- Lærernes kjennskap til målene for internasjonalisering ligger noe lavere enn ledelsens kjennskap.
- Få svarte positivt på at internasjonalisering er en del av skolens strategier og planer.
- Skolene som har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram gir en klart mer positiv vurdering av internasjonalisering enn skolene som ikke har deltatt.
- Skolene har få eller ingen arenaer for å diskutere og arbeide med internasjonalisering.
- Kommunen som skoleeier har i liten grad nedfelt mål for internasjonalisering i sine strategier og plandokumenter.
- Skoler som har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram gir en noe mer positiv vurdering av kommunens planer og strategier for internasjonalisering enn de som ikke har deltatt.
- Det er tydelig sammenheng mellom skoler som har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram og ansvars plassering for internasjonaliseringsarbeidet hos rektor/skoleledelse. Skoler som ikke har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram rapporterte at skoleledelsen ofte delegerte ansvar for internasjonalisering, mens skoler som har deltatt svarte at internasjonalisering er et ledelsesansvar.

³ Program som for eksempel Comenius og Nordplus jr.

1. Innledning

Internasjonalisering er et stort tema som på ulike måter påvirker og er en del av opplæringen. De fleste skoler i Norge arbeider med internasjonalisering, blant annet gjennom lokalt arbeid med lærerplanene.⁴ Likevel vet vi relativt lite om hva skolene prioriterer, hva som er begrunnelsene for arbeidet og hvilket utbytte det gir.

Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU) fikk i 2010 utvidet mandat fra Kunnskapsdepartementet til også å være service- og kompetansesenter for internasjonalisering i grunnsopplæringen.⁵ I arbeidet med å utvikle og etablere SIU som kompetansesenteret, er det gjennomført tre kartlegginger mot skolesektoren for å få et samlet bilde av internasjonalisering i grunnsopplæringen. I 2010 ble internasjonalisering blant kommunale og fylkeskommunale skoleeiere kartlagt.⁶ Dette ble fulgt opp av en undersøkelse av arbeidet med internasjonalisering i den videregående skolen.⁷

Denne rapporten presenterer erfaringene norske grunnskoler har med internasjonalisering og internasjonalt samarbeid. Rapporten bygger på en spørreundersøkelse adressert til ledelsen ved norske grunnskoler om hvordan internasjonalisering som politisk prioritert område blir inkludert i planer og undervisning. Våren 2013 ble spørreundersøkelsen sendt til alle offentlige og offentlig finansierte grunnskoler, til sammen 2920 skoler. SIU mottok svar fra 308 skoler der 136 av skolene har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram mens 151 skoler ikke har det.⁸ Skolens, lærerens og skoleledelsens kjennskap til og prioritering av arbeid med internasjonalisering er god på noen skoler, og nærmest fraværende på andre.

Hovedanliggende i denne rapporten er å peke på hvilke faktorer som legger til rette for internasjonalisering i grunnskolen, og hvilke faktorer som trekker engasjementet for internasjonalisering ned.

De skolene som har valgt å arbeide med internasjonalt skolesamarbeid, understreker at det er en ressurskrevende arbeidsform som gir stort utbytte for både lærere og elever. Dette samsvarer med funnene fra kartleggingen av internasjonalisering i videregående skoler i 2011.⁹ Arbeid med internasjonalisering er imidlertid langt mer utbredt i omfang og sterkere forankret hos skoleeier og skoleledelse i videregående opplæring. Skoleeier i grunnskolen har i mindre grad strategier og planer for internasjonaliseringsarbeidet, og skolenes deltagelse i internasjonale samarbeidsprogram er dermed lavere. Undersøkelsen viser at viktige faktorer for å delta i internasjonale samarbeidsprogram blant annet er engasjement fra skoleledelsen, tidligere praksis og historiske samarbeidsrelasjoner. utfordringer for deltagelse handler ofte om økonomi, utilfredsstillende samarbeid med skoleeier og tidspress.

⁴ St. meld. nr. 14 (2008-2009), s. 35

⁵ SIUs rolle som kompetansesenter for internasjonalisering i grunnsopplæringen ble formalisert i tildelingsbrev 2010 som oppfølging av foreslåtte tiltak og målsettinger i St.meld. nr. 14 (2008-2009), s. 11.

⁶ SIU 2010

⁷ SIU 2011b

⁸ Inkludert i totaltallet er et frafall på 21 skoler som ikke vet om de har deltatt i samarbeidsprogram.

⁹ SIU 2011b

Lav svarprosent på 10,5 gir ikke grunnlag for å generalisere om internasjonaliseringens status ved den norske grunnskolen. Rapporten gir imidlertid et innblikk i grunnskolens kjennskap til internasjonalisering som mulighet og ressurs, og hvordan arbeidet organiseres. Den gir verdifull innsikt i forskjeller mellom skoler som har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram og skoler som ikke har det. Den gir også viktig kunnskap om utbytte, omkostninger og ikke minst hva skolene vurderer som barrierer mot å drive med internasjonalisering i utdanningsløpet. Resultatene fra spørreundersøkelsen gir samtidig et godt grunnlag for videre studier av for eksempel vekselvirkningene mellom politiske føringer og skolehverdag og sammenhengene mellom lokalt engasjement og relevant internasjonalisering.

I løpet av 2015 skal SIU gjennomføre en kvalitativ oppfølging av foreliggende rapport, der fokus skal rettes mot lærere og elever som har erfaring med internasjonalt arbeid både i form av mobilitet og internasjonalt arbeid i klasserommet. I denne studien vil vi gå dypere inn i elevenes, lærernes og skoleledelsens forståelse av internasjonalisering som fenomen og arbeidsmåte, og vi vil søke å klargjøre hva de oppfatter som internasjonal kompetanse og kunnskap.

2. Bakgrunn

Begreper

Internasjonalisering som begrep, målsetning og politisk verktøy må sees i sammenheng med globalisering. Mens globalisering kan defineres som de prosesser og krefter som reduserer betydningen av avstander og landegrenser, kan internasjonalisering forstås som det nasjonale svaret på de muligheter og utfordringer som globaliseringen representerer.¹⁰ Internasjonalisering i utdanning er en samlebetegnelse som dekker flere fenomener. I tillegg til målet om å øke faglig kvalitet og relevans, handler internasjonalisering om å utvikle lokal og global bevissthet, oppnå akademisk prestisje og hevde seg i konkurransen om internasjonal handel med utdanning.¹¹ Denne tilnærmingen passer best for høyere utdanning. Arbeidet med internasjonalisering i grunnopplæringen handler i større grad om integrering av globale dimensjoner i læringsmål, organisasjon og aktiviteter, og bruk av kulturelt mangfold som en ressurs i opplæringen.¹² Felles for grunnopplæringen og høyere utdanning er forventningen om at utveksling av ideer, kunnskap, varer og tjenester mellom landegrenser skal kunne tilføre utdanningsinstitusjonene og den enkelte elev, student og lærer viktige kunnskaper og verdier.

Politikk

Den overordnede politiske målsetningen de siste ti årene er at det internasjonale skal integreres i alle ledd av opplæringen og nå flest mulig, og at det skal innarbeides en helhetlig tilnærming til internasjonalisering både politisk og praktisk. Mobilitet gjennom utveksling og studieturer for skoleklasser eller ansatte er godt etablerte arbeidsmetoder for å oppnå internasjonal kontakt. Internasjonalisering kan imidlertid foregå på en rekke andre måter. For at internasjonalisering skal nå flere enn de som reiser ut, kan ulike typer samarbeid med skoler i andre land gi inspirasjon til faglig og pedagogisk utvikling. Eksempelvis gir kommunikasjonsteknologi opplæringen tilgang til et mangfold av ressurser som åpner opp klasserommet for internasjonale impulser.¹³

I *Håndbok for internasjonalt samarbeid i grunnopplæringen* fremheves økt læringsmotivasjon, kulturell bevissthet, inkluderende læringsmiljø, interesse for og rekruttering til fagområder, pedagogisk utvikling, globale perspektiver som ressurs til lokalsamfunnet og styrking av samarbeid mellom skole og hjem som grunner til å samarbeide internasjonalt.¹⁴ Også i St.meld. nr. 14 (2008-2009) *Internasjonalisering av utdanning* legges det til grunn at internasjonalisering skal ha en rekke positive effekter på utdanningens kvalitet, for elevenes forståelse, refleksjon og samhandling og for økt gjennomføring. Selv om forventet utbytte av internasjonalt samarbeid er klart politisk uttalt, er det ikke en like klar fasit for hvordan samarbeidet skal foregå. Hva som inngår i konseptet internasjonalisering hjemme, hvordan utvekslingsmuligheter kan nå flere og måter å dra nytte av de flerkulturelle og flerspråklige ressursene i den norske skole, er stadig under utvikling. Mange aktører i skolesektoren, ulike eierforhold i grunnskolen og videregående opplæring, og til dels svært ulike forståelser av internasjonalisering, gjør en helhetlig tilnærming utfordrende.

¹⁰ St.Meld. nr. 14 (2008-2009), s. 6

¹¹ Kjeldstadli 2010, s. 38

¹² Basert på Knight 2004

¹³ Internasjonalisering hjemme fanger opp at internasjonalisering skal gjelde alle elever, også de som ikke reiser. Det skiller mellom internasjonalisering av skole og opplæring på hjemmebane og internasjonalisering gjennom mobilitet.

¹⁴ SIU 2011a, s. 8-11

St.meld. nr. 14 (2008-2009) understreker at Læreplanverket skal følges opp gjennom arbeid med lokale læreplaner. Skoleeier og skoleleder skal legge til rette for at internasjonalisering blir en del av skolehverdagen. Noen av verktøyene for internasjonalisering har vært samarbeidsprogram som for eksempel Comenius, eTwinning, Nordplus og Vennskap Nord-Sør. Da spørreundersøkelsen ble gjennomført i 2013, var det i hovedsak disse samarbeidsprogrammene grunnopplæringen kunne søke om midler gjennom. Siden 2014 har Erasmus+, EUs program for utdanning, opplæring, ungdom og idrett, blitt et viktig verktøy for internasjonalisering. Viktige virkemidler i programmet er strategiske partnerskap og mobilitet for lærere og lærlinger. Partnerskap er fleksible prosjekter der skoler kan samarbeide med partnere fra europeiske land. Partnerskapene skal blant annet bidra til å fremme innovative metoder som skal lede til høy kvalitet i undervisningen.

Det nyeste bidraget til kunnskapsgrunnlag for politikikutvikling i grunnopplæringen er Ludvigsen-utvalgets arbeid om fremtidens skole.¹⁵ Utredningen presenterer et bredt kompetansebegrep som favner om internasjonalisering. Dominerende trekk ved samfunnsutviklingen – blant annet kunnskapssamfunnets økende rolle for fremtidens velferd; norsk verdiskapings samvirke med omfattende økonomiske, kulturelle og politiske prosesser lokalt og globalt; teknologiens innvirkning på menneskers levestett; læring og arbeid danner bakteppet for drøftingen av hvilke kompetanser skolen bør utruste elevene med. Kreativitet, samarbeidsevne, etiske vurderinger, demokratisk deltakelse og kompetanse til å lære, er noen av ferdighetene som utvalget fremhever som avgjørende for aktiv deltakelse i arbeids- og samfunnsliv.¹⁶

Kompetansene som beskrives av Ludvigsen-utvalget har paralleller til de forventete effektene av internasjonalisering i utdanning i form av mobilitet, samarbeidsprosjekter og inkludering av internasjonale aspekter i klasserommet.

Kartleggingens utforming og utfordringer

Kartleggingen ble utført med et web-basert spørreskjema som ble sendt til skoleledelsen ved totalt 2920 offentlige og offentlig finansierte grunnskoler. Grunnet behovet for å bygge opp et solid kunnskapsgrunnlag om internasjonalisering i grunnskolen, ble undersøkelsen sendt ut til alle skoler i sektoren, heller enn å gjøre et mindre utvalg.¹⁷ Spørsmålene i undersøkelsen tar utgangspunkt i en undersøkelse SIU gjorde i 2011 mot videregående skole.¹⁸ Sentrale tema i begge undersøkelsene er kjennskap til nasjonal politikk, skolens deltagelse i internasjonale utdanningsprogram, internasjonalisering hjemme, organisering av arbeidet, utbytte av og hindringer for internasjonalt arbeid. Undersøkelsen ble adressert til skoleledelsen, og basert på svarene fra de åpne spørsmålene er hovedinntrykket at rektor eller en annen leder ved skolen har svart. Vi legger til grunn for analysen av materialet at det er skoleledelsen som har svart på undersøkelsen.

Spørreundersøkelsen ble sendt ut 30. mai 2013, og en påminnelse ble sendt 20. juni. To utsendelser resulterte i 308 svar.¹⁹ En svarprosent på 10,5 % er mye lavere enn forventet, og utredningsarbeidet

¹⁵ NOU 2014:7

¹⁶ NOU 2014:7, s. 129

¹⁷ Adresselistene ble hentet fra Pedlex Norsk Skoleinformasjon.

¹⁸ SIU 2011b

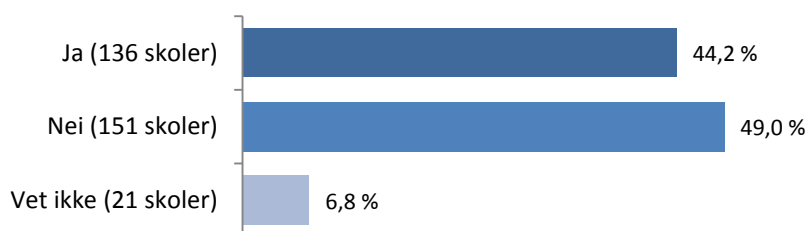
¹⁹ Datasettet fra spørreundersøkelsen er tilgjengelig for nedlasting fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjenestes websider. Datasettet kan fritt benyttes i henhold til betingelsene gitt under Norsk lisens for offentlige data (NLOD). På NSDs nettsider finnes det også andre datasett, blant annet fra en spørreundersøkelse til videregående skoler i 2010 og til kommunale og fylkeskommunale skoleeiere i 2009.

har tatt en annen retning enn først planlagt. Målet om å si noe generelt og overordnet om internasjonaliseringens status og rolle i norsk grunnskole i dag, ble erstattet med et mål om å gi et innblikk i skolenes kjennskap til internasjonalisering som politisk målsetning og arbeidsform. Denne undersøkelsen vil danne et bakteppe for en kvalitativ undersøkelse av internasjonalisering i grunnopplæringen høsten 2015.

Den lave svarprosenten kan ha ulike årsaker. For det første var tidspunktet for gjennomføring av undersøkelsen trolig ugunstig, ettersom avslutningen av skoleåret er en travel periode for skoleledere. Det er for det andre slik at presset på skoleledelsen er stort da mange aktører, også kommersielle, henvender seg med spørreundersøkelser. Lav svarprosent på spørreundersøkelser er for det tredje et kjent og økende problem for de fleste som gjennomfører omfattende surveys. Dette kan skyldes inflasjon i spørreundersøkelser som følge av ny teknologi og lett tilgjengelige tjenester og verktøy.

Vi har også tatt hensyn til at utvalget er skjevt: Skoler som er aktive på internasjonaliseringsområdet, er overrepresentert. Men det er ikke bare skoler som setter internasjonalisering høyt på agendaen, som har svart. Den prosentvise deltakelsen i internasjonale samarbeidsprogram er oppgitt i Figur 1. Det kan være slik at de skolene som ikke har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram, men som likevel har valgt å svare, er mer positivt innstilt til internasjonalisering enn de som ikke valgte å svare.

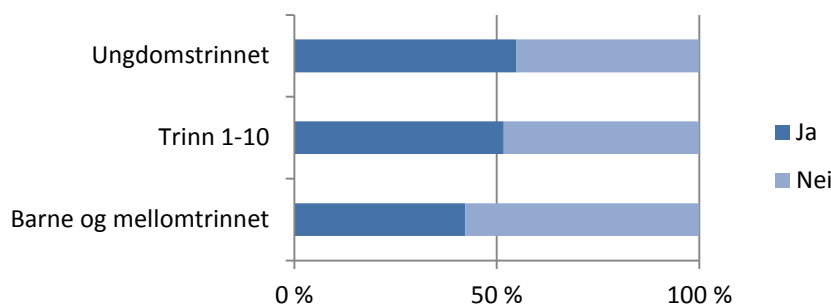
Figur 1: Deltakelse i samarbeidsprogram

Forholdet mellom antall skoler som har svart på fylkesnivå stemmer godt med det faktiske antallet grunnskoler aggregert på fylkesnivå. Videre stemmer fordelingen av små, mellomstore og store skoler i undersøkelsen godt med den faktiske fordelingen i skole Norge. Også den geografiske representativiteten på fylkesnivå er stort sett godt ivaretatt i materialet. Det er ca. 10 prosent av alle skolene i hvert fylke som har svart. Nord-Trøndelag og Telemark har en høyere svarandel enn skolestrukturen skulle tilsi, mens Oppland, Troms og Finnmark har en lavere svarandel.

Skolestørrelse har tilsynelatende liten effekt på tilbøyeligheten til å ha deltatt i internasjonale samarbeidsprogram. For små og mellomstore skoler er andelen som har deltatt i samarbeidsprogram 48 prosent, mens for store skoler er tilsvarende prosentandelen 46. Videre viser Figur 2 at det er noe hyppigere deltagelse i internasjonale samarbeidsprogram på ungdomstrinnet og på skolene som dekker hele grunnskolen, enn på rene barneskoler. Selv om forskjellen ikke er stor, gjenspeiler dette likevel erfaringer fra programforvaltning på SIU.

Figur 2: Deltagelse i internasjonale samarbeidsprogram etter klasstrinn ved skolen²⁰

Om skolene har deltatt i internasjonale utdanningsprogram eller ikke, betraktes som nøkkelinformasjon i analysen. De program og ordninger som SIU legger til grunn for spørsmål om deltakelse i utdanningssamarbeid er:

- Nordisk ministerråds Norplus Junior. Dette er et programtilbud om nordisk skolesamarbeid for elever og lærere i grunnskole og videregående skole i Norden.
- Comenius var EUs sektorprogram for skole-, lærer- og elevsamarbeid i EU 2007-2013. Comenius skulle legge til rette for grunnleggende ferdigheter som er nødvendig for personlig utvikling, arbeidsliv og medborgerskap. Programmet ble forvaltet av SIU.
- Vennskap Nord Sør er et internasjonalt nettverk av lokalsamfunn, kommuner, skoler og enkeltmennesker som driver internasjonalt samarbeid. Målet med programmet er å legge til rette for rettferdig, bærekraftig og fredelig utvikling.
- eTwinning er en digital plattform der lærere kan bli kjent med hverandre, utvikle samarbeidsprosjekter og dele ideer i Europa. Verktøyet er en del av Erasmus+.

Mange av skolene kom med eksempler på utdanningssamarbeid utover de overnevnte ordninger, deriblant elevutveksling gjennom foreningen Norden, Globe Communications, Fulbright Roving Scholar, Nordiske sprogpiloter, International Baccalaurate, Critical Friend, Arion study visit og Utdanningshjelpen. Også innsamlingsaksjoner, brevskrivning, vennskapsbyer og bistandsarbeid blir trukket frem. Skolenes egne initiativ er selvsagt også utdanningssamarbeid, men regnes ikke som aktivitet/deltagelse i internasjonale samarbeidsprogram.

I undersøkelsen er det benyttet en svarskala fra 1 til 5, der 1 er den laveste og 5 den høyeste score. Denne skalaen ble valgt fordi den også innebærer en «nøytral» kategori, 3. I analysen av materialet bruker vi i stor grad verdiene 1-2 og 4-5 for å sammenligne skolene som har deltatt med de som ikke har deltatt i samarbeidsprogram.

²⁰ I datamaterialet er det mange ulike kombinasjoner av klasstrinn. For å forenkle analysen er disse kategorisert i tre hovedgrupper i figuren under. Det er svært få skoler på barnetrinnet (1-4) og mellomtrinnet (5-7) i materialet. Disse skolene er derfor slått sammen med skolene som har oppgitt barne- og mellomtrinnet (1-7). * Data om klasstrinn er registerdata hentet fra PedLex.

Tilgang til data

SIU har som mål å gjøre data og statistikk om internasjonalisering av utdanning åpent tilgjengelig i tråd med statens politikk på dette området.²¹ Gode og tilgjengelige data er en forutsetning for å kunne gjøre gode analyser og anbefalinger til videre politikkutvikling, slik at internasjonaliseringsarbeidet kan bidra til å styrke kvaliteten i norsk utdanning.

Et anonymisert datasett fra spørreundersøkelsen *Kartlegging av arbeidet med internasjonalisering i grunnskolen* er publisert på SIU.no/data. Her finnes også data fra SIUs øvrige spørreundersøkelser og annen statistikk om elev- og studentmobilitet.

Rapportens struktur

I de to første kapitlene har vi gjort rede for politisk og metodisk bakgrunn for kartleggingen av internasjonalisering i grunnskolen. I kapittel tre analyserer vi resultatene fra spørreundersøkelsen. Analysekapittelet er strukturert i fire underkapitler og bygger på de overordnede temaene i spørreundersøkelsen:

Planer, strategier og kjennskap til målene for internasjonalisering belyser hvordan skoleledelsen vurderer sin egen, lærernes og skoleeiers kjennskap til målene om internasjonalisering, samt hvorvidt de har utarbeidet en strategi for å nå målene.

Organisering av arbeidet handler om hvem som har ansvaret for internasjonalisering, hvilke arenaer man behandler temaet på, og hvem som tar hånd om gjennomføringen.

I rapporten undersøkes også *utbytte* som skolene mener at arbeid med internasjonalisering gir og hva som oppleves som *kostnader* ved arbeidet.

Til slutt i rapporten kartlegges opplevde *barrierer* for å drive internasjonale samarbeidsprogram.

I analysene fokuserer vi på likheter og ulikheter mellom skoler som deltar og skoler som ikke deltar i internasjonale samarbeidsprogram. Vi har valgt dette perspektivet for å få mer kunnskap om hva som kjennetegner de to grupperingene og hvordan arbeid med internasjonalisering påvirkes av forkunnskap og erfaringer med internasjonale samarbeidsprogram ved skolene.

²¹ Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI).

3. Analyse

Planer, strategier og kjennskap til målene for internasjonalisering

I dette kapittelet ser vi på hvordan skoleledere forholder seg til temaet internasjonalisering i skolen, og om internasjonaliseringsarbeidet er forankret i politikk, planer og strategier. Internasjonalisering i grunnopplæringen er forankret både i formålsparagrafen og læreplanverket. Internasjonalisering skal derfor angå alle elever. Den internasjonale dimensjonen skal også innarbeides i det lokale arbeidet med å implementere kompetansemålene i læreplanen. St.meld. nr. 14 (2008-2009) uttrykker dessuten klart at mobilitetsordninger og prosjekter bør utnyttes bedre av skolene. Ideen om å integrere internasjonalisering i alle ledd i undervisningen, samt oppfordringen til at skolene skal forholde seg mer aktivt til de nasjonale virkemidlene for økt mobilitet og samarbeidsprosjekter, krever en klarere organisering av arbeidet med internasjonalisering. Kjennskap til strategier og mål er første ledd i en slik strukturert organisering.

Skoleledelsens og lærerens kjennskap til målene for internasjonalisering

Tabell 1 viser hvordan skoler som har deltatt og skoler som ikke har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram har svart på spørsmål om planer og strategier. Skolene som har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram, vurderer de ulike skoleaktørens kjennskap til og planer for internasjonalt arbeid høyere enn skolene som ikke har deltatt i et slikt program.

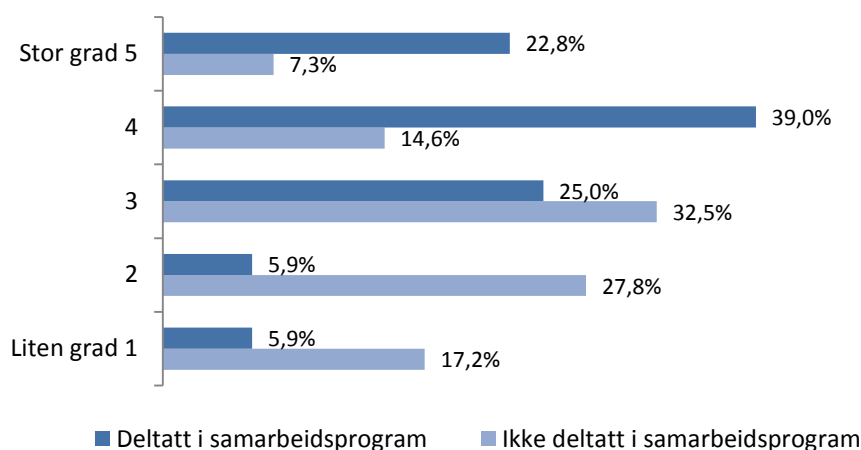
Tabell 1: Internasjonalisering i skolen – politikk, planer og strategier²²

	Deltatt	Ikke deltatt	Totalt
Ledelsen ved din skole er kjent med målene for internasjonalisering	3,7	2,7	3,1
Lærerne ved din skole er kjent med målene for internasjonalisering	3,1	2,3	2,7
Internasjonalisering er et prioritert område ved din skole	3,2	2,1	2,6
Internasjonalisering er en del av skolens strategier og planer	3,0	2,1	2,5
Skoleeier (kommunal eller privat eier) er en pådriver for internasjonalisering i grunnskolen	2,4	2,0	2,1
Skoleeier(kommunal eller privat eier) har nedfelt mål for internasjonalisering av utdanning i sine strategidokumenter	2,3	1,8	2,0

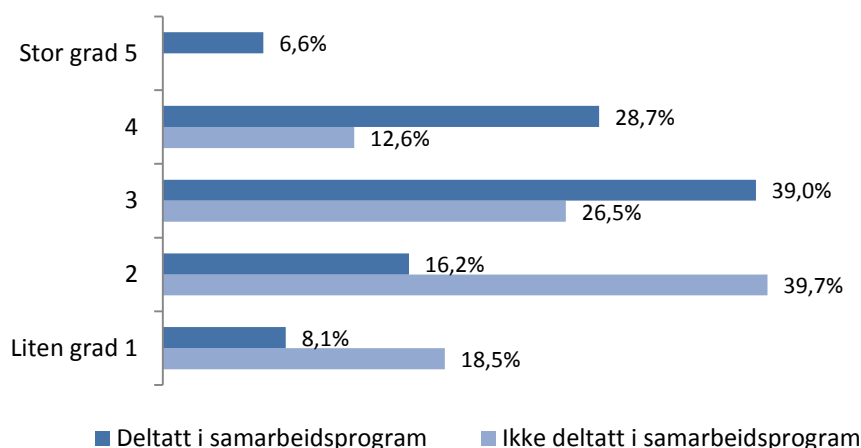
Materialet viser at skoleleder vurderer skoleeiers bidrag til internasjonalisering på skolene som relativt liten. Svarene i Tabell 1 viser klart at skoleleder mener at de selv og lærerne har bedre kjennskap til og klarere strategier for internasjonalisering enn skoleeier. Videre vises en svak tendens til at skoleleder vurderer at de kjenner til internasjonalisering bedre enn lærerne gjør. Figur 3 og Figur 4 viser en klar sammenheng mellom skoleledelsen og lærernes kjennskap til målene for internasjonalisering og deltagelse i internasjonale samarbeidsprogram. 62 prosent av skolene som har deltatt i samarbeidsprogram, svarer positivt på spørsmålet om ledelsen ved skolen er kjent med målene for internasjonalisering. Til sammenligning er det bare 22 prosent av skolene som ikke har deltatt i samarbeidsprogram, som har svart at de kjenner til målene med internasjonalisering.

²² Tabellen viser gjennomsnittsverdi på en skala fra «liten grad 1» til «stor grad 5» fordelt på skoler som har deltatt/ikke deltatt i internasjonale samarbeidsprogram. Gjelder også øvrige tabeller i rapporten.

Figur 3: Ledelsen ved skolen er kjent med målene for internasjonalisering av grunnopplæringen

Figur 4: Lærerne ved skolen er kjent med målene for internasjonalisering av grunnopplæringen

At skoleleder tar ansvar for internasjonalisering ved skolene fører ikke nødvendigvis til at lærerne er delaktige. SIUs kartlegging av internasjonalisering i videregående opplæring viser at skoler der internasjonalisering styres av skoleledelsen ikke lykkes så godt med å engasjere lærerstaben i internasjonaliseringsarbeidet.²³ Det er skoler uten fast ansvars plassering og skoler hvor koordineringsansvaret ligger hos en internasjonaliseringsansvarlig som har bredest deltakelse blant lærerne. Mens foreliggende rapport viser at det først og fremst er skoleledelsen som tar ansvaret for internasjonalisering, peker rapporten om den videregående skolen på at toppstyrte skoler har mindre læreraktivitet mot internasjonalisering i undervisning. En mulig forklaring på forskjellene mellom grunnskolen og videregående skole er at VGS er mer akademisk innrettet og at lærerne er mer selvstendige i sitt faglige arbeid.

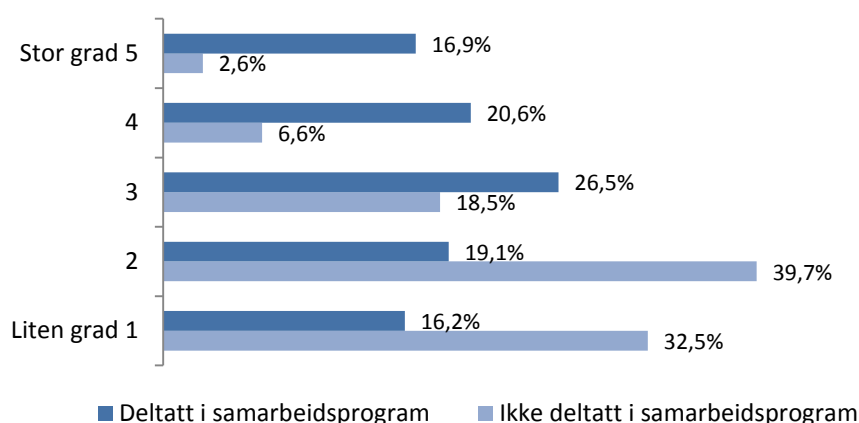
Oppsummert peker resultatene så langt på at internasjonaliseringsarbeid er noe ledelsen ved skolene tar ansvar for og driver fremover. Det er også en klar sammenheng mellom skolenes deltakelse i internasjonale samarbeidsprogram og kjennskap til målene både blant skolelederne og lærerne.

²³ SIU 2011b, s. 11

Skolen og skoleledelses strategier og planer

Respondentenes vurdering av hvor godt integrert internasjonalisering er i skolens strategier og planer, samsvarer med vurderingen av ledelsens og lærernes kjennskap til målene for internasjonalisering. Sammenhengen er naturlig ettersom det er skoleledelsen, gjerne i samarbeid med lærerne, som utarbeider planer og strategier. Figur 5 viser at over en tredjedel av skolene som har deltatt i samarbeidsprogram, også har innarbeidet arbeidet i sine planer og strategier. Forskjellen mellom deltakelse og ikke deltakelse i samarbeidsprogram i Figur 5 er en av de tydeligste i hele materialet. På tross av dette er det samlede inntrykket at internasjonalisering ikke er en sentral del av skolens strategier og planer. Riktignok melder 38 prosent av respondentene fra skolene som har deltatt i samarbeidsprogram at internasjonalisering er inkludert i lokale planer, men nesten en like stor prosentandel av deltakende skoler har svart at internasjonalisering i liten grad er med i skolens strategier. For skoler som ikke har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram, er tallet nedslående. Hele 72 prosent melder at internasjonalisering ikke er integrert.

Figur 5: Internasjonalisering er en del av skolens strategier og planer

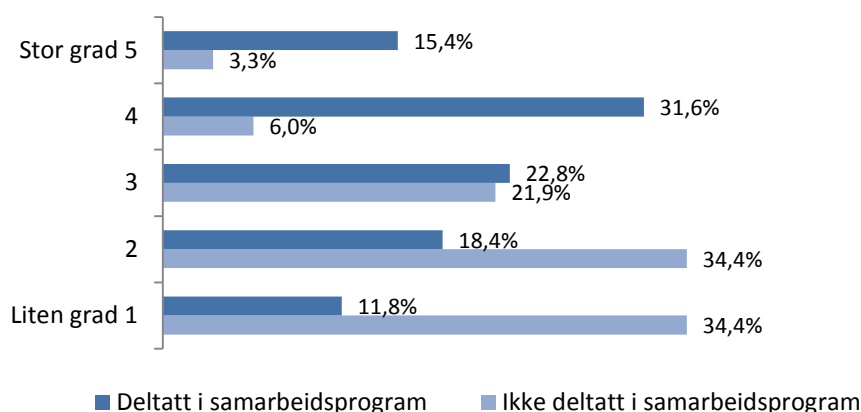

En annen utledning av Figur 5 er at deltakelse i internasjonale samarbeidsprogram for den tredjedelen av skolene som har innarbeidet dette i sine planer, ikke skjer på siden av det øvrige pedagogiske arbeidet på skolen. Det er imidlertid en stor andel av skolene som ikke har innarbeidet internasjonalisering i sine planer og strategier, som likevel deltar i internasjonale samarbeidsprogram. Og det er en liten andel skoler som ikke har deltatt i samarbeidsprogram, men som likevel til en viss grad har internasjonalisering i skolens strategier. Dette betyr enten at disse skolene arbeider med internasjonalisering hjemme, at de ikke følger strategiene, eller at de har en annen forståelse av hva internasjonalisering i skolen er enn det denne undersøkelsen legger til grunn.²⁴

Figur 6 viser i hvor stor grad internasjonalisering er et prioritert område ved skolen. Mange av skolene som har deltatt i samarbeidsprogram svarer at internasjonalisering er et prioritert område. Men også flere skoler som ikke har deltatt, svarer at de prioriterer internasjonalisering. En del skoler jobber sannsynligvis med internasjonalisering på andre måter enn ved å delta i internasjonale samarbeidsprogram. Skillet mellom skoler som har deltatt i internasjonaliseringsprogram og skoler som ikke har deltatt, er likevel tydelig ved at skoler som har deltatt i langt større grad svarer at internasjonalisering er et prioritert område ved skolen.

²⁴ Ulike forståelser av hva internasjonalisering er og bør være er noe vi vil gå nærmere inn på i den kvalitative oppfølgingsstudien.

Figur 6: Internasjonalisering er et prioritert område ved skolen

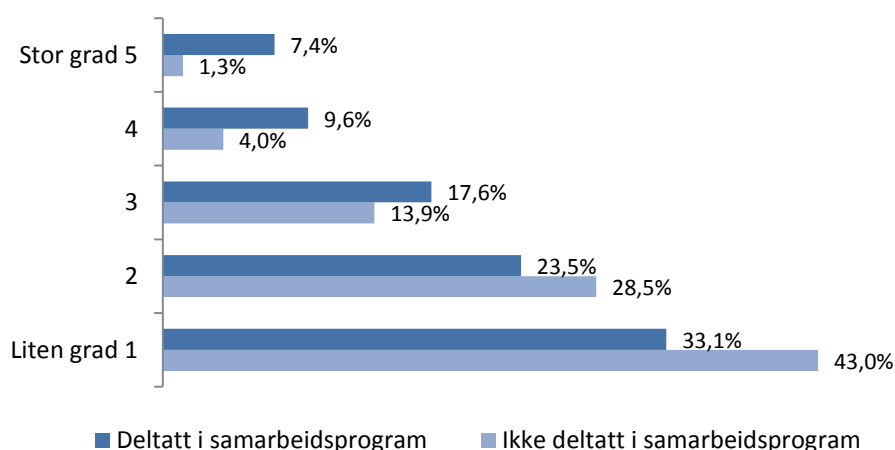

Hovedresultatet fra denne bolken er at blant skoler som har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram, er det mange som har innarbeidet internasjonalisering i sine strategier og planer.

Skoleeiers rolle

Skoleledelsens vurdering av i hvor stor grad skoleeier har nedfelt mål for internasjonalisering av utdanning er, som vi kan se av Figur 7, ikke preget av et like tydelig skille mellom skoler som har deltatt og skoler som ikke har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram som de øvrige spørsmålene i dette kapittelet. Selv om skoleeier skårer høyere ved skoler som har deltatt i samarbeidsprogram, er oppfatningen til over 50 prosent av respondentene at skoleeier i liten grad har nedfelt mål for internasjonalisering i sine strategier og planer.

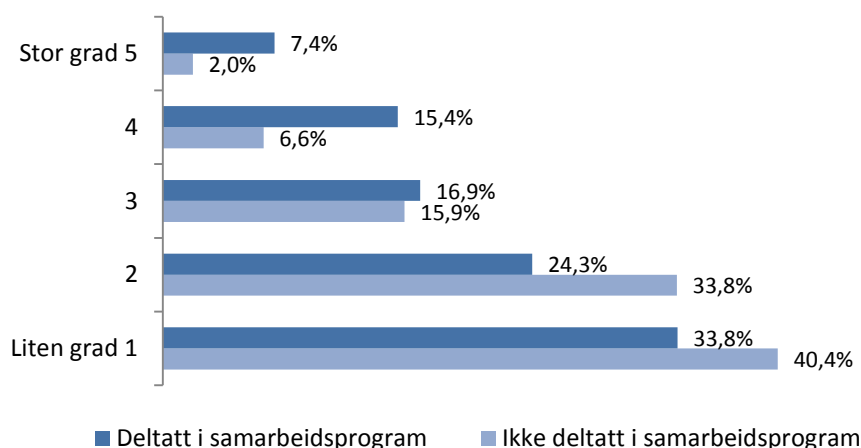
Figur 7: Skoleeier (kommunal eller privat) har nedfelt mål for internasjonalisering av utdanning

Vi ser tilsvarende resultat i vurderingen av hvorvidt skoleeier er en pådriver for internasjonalisering (Figur 8). Skoler som har deltatt i samarbeidsprogram vurderer i større grad enn skoler som ikke har deltatt at skoleeier er en pådriver for internasjonalisering. Det er imidlertid få respondenter som vurderer at skoleeier i stor grad er en slik pådriver. Det er påfallende hvor liten betydning skolelederne faktisk legger skoleeier når det gjelder arbeid med internasjonalisering. Lav tillit til skoleeiers rolle som pådriver og organisator av internasjonalisering kommer tydelig fram i svarene på

de åpne spørsmålene i spørreundersøkelsen. Under spørsmålet «hva mener du kunne forbedre mulighetene for internasjonalisering ved din skole?», svarer flere at skoleeier står i veien for skolenes ønske om økt internasjonalisering. Skolene ønsker seg mer ressurser og klarere prioriteringer fra skoleeier. I ett av svarene oppgis det at skoleeier har forsøkt å styre skolen bort fra internasjonalisering til tross for at internasjonaliseringsprosjekter inngikk i profilering av skolen og skilte nettopp denne skolen fra de andre i kommunen.

Figur 8: Skoleeier (kommunal eller privat eier) er en pådriver for internasjonalisering i grunnskolen

I SIU rapporten om internasjonalisering i den videregående skolen²⁵ oppgis skoleeier som de viktigste samarbeidspartnerne i arbeidet med internasjonalisering. Vi ser en klar forskjell mellom grunnskoler og videregående skoler når det gjelder skoleledelsens oppfatning av skoleeiers rolle. Dette kan ha sammenheng med at det per i dag er størst aktivitet i videregående skoler når det gjelder studieturer, utvekslingsopphold og samarbeidsprosjekter. En annen mulig forklaring er at mange internasjonaliseringsaktiviteter foregår i regi av fylkene, som er skoleeier for offentlige videregående skoler, og ikke for offentlige grunnskoler. På videregående nivå rapporterer fylkeskommunene om mange ulike aktiviteter som for eksempel utveksling, solidaritetsarbeid, prosjektsamarbeid, kurs og seminarer.²⁶ Samarbeid mellom videregående skole og skoleeier er etablert og fungerer på et praktisk nivå. Enkelte fylker har også dannet egne nettverk der skolene informerer og utveksler erfaringer med hverandre om internasjonalisering, og i en del fylkeskommuner er det også satt av egne midler til internasjonalisering som skoler kan søke om.

SIUs kartlegging av skoleeiers arbeid med internasjonalisering²⁷ viser at internasjonalisering i videregående skole er tydeligere definert som et eget ansvarsområde enn tilfellet er i grunnskolen. Langt flere fylker enn kommuner har en egen strategi for internasjonalisering. De fleste fylkeskommuner har også en eller flere personer med dedikert tid til dette arbeidet for å støtte og følge opp skolene. Samme kartlegging synliggjør dessuten at kommunestørrelse er den variabelen som i størst grad skiller kommuner med høy og lav aktivitet, formalisering og fokus på internasjonalt samarbeid i grunnskolen. Det er en viss tendens til høyere deltagelse i internasjonale samarbeidsprogram blant skoler i store bykommuner. Denne sammenhengen er imidlertid ikke

²⁵ SIU 2011b

²⁶ St.meld. nr. 14 (2008-2009), s. 30

²⁷ SIU 2010

veldig sterk og utjevnes raskt om vi tar med flere bykommuner i beregningen. Skoleeiers engasjement i det skolefaglige arbeidet kan sees i sammenheng med utviklingen i kommunene med overgang til en tonivåmodell, der et forvaltningsnivå er fjernet. I to-nivåkommunene forholder rektorene seg ofte direkte til rådmannen, med stor grad av delegert myndighet. Slike kommuner vil i liten grad legge sterke skolefaglige eller strategiske føringer på skolens daglige virksomhet, inkludert arbeidet med internasjonalisering.²⁸

Det er en tydelig sammenheng mellom skoleeiers engasjement i internasjonalisering og skolens deltakelse i internasjonale samarbeidsprogram. Imidlertid oppgir mange av respondentene at skoleeier har en lite aktiv rolle i internasjonaliseringsarbeidet. Tydeligere engasjement og klarere føringer fra skoleeier peker seg ut som en viktig faktor for mer strategisk arbeid med internasjonalisering i grunnskolen.

Organisering av arbeidet med internasjonalisering

Dette kapittelet handler om hvordan arbeidet med internasjonalisering organiseres på skolene. Vi ser tydelige forskjeller mellom de skolene som har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram og de som ikke har deltatt. Vi ser også at det er en tydeligere ledelsesforankring blant grunnskolene som jobber med internasjonalisering sammenlignet med kartleggingen av den videregående skolen.

SIU oppsummerer i *Håndbok, internasjonalt samarbeid i grunnopplæringen* generelle prinsipper for forankring.²⁹ Det viktigste prinsippet er å bygge kompetanse. Skolene kan både øke interessen for og kompetansen på internasjonalt samarbeid ved å dele erfaringer og kunnskap med kollegaer. Dette gjelder også på skoleeier- og skoleledernivå. Et annet prinsipp er rollefordeling. Læreren og skolelederen bør ha ulike roller i det internasjonale engasjementet. For at prosjektsamarbeid skal gi et godt resultat og komme flere til nytte enn bare de som deltar, er det tilrådd at prosjektene blir forankret hos ledelsen ved skolen. Et tredje prinsipp er tid. Arbeid med internasjonalisering krever tid både av ledelse og av de som skal gjennomføre prosjektene. Hvis prosjektene integreres i skolens arbeidsplaner kan det bli lettere å sikre tid og gode arbeidsvilkår. En plass i årsplanene kan dessuten øke synligheten og relevansen til prosjektene. Vi har undersøkt om foreslåtte tiltak reflekteres i skolehverdagen.

Ansvar

Ved mer enn 40 prosent av skolene som har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram, oppgis det at ansvaret er plassert hos rektor eller skoleledelse. Sammenlignet med resultatene fra kartleggingen i den videregående skolen,³⁰ ser vi også at klart færre grunnskoler oppgir at ansvaret for internasjonaliseringsarbeidet ligger hos en egen internasjonaliseringsansvarlig.

Vi har her valgt å se nærmere på de skolene som ikke har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram, men likevel oppgir at de prioriterer internasjonalisering.

Figur 9 reflekterer det store spennet i internasjonaliseringsarbeidet. Det omfatter alt fra det å integrere internasjonalisering i undervisningen til store samarbeidsprosjektene med lærer- og elevmobilitet. Det er naturlig at skoler, i den grad internasjonalisering er begrenset til det som skjer i

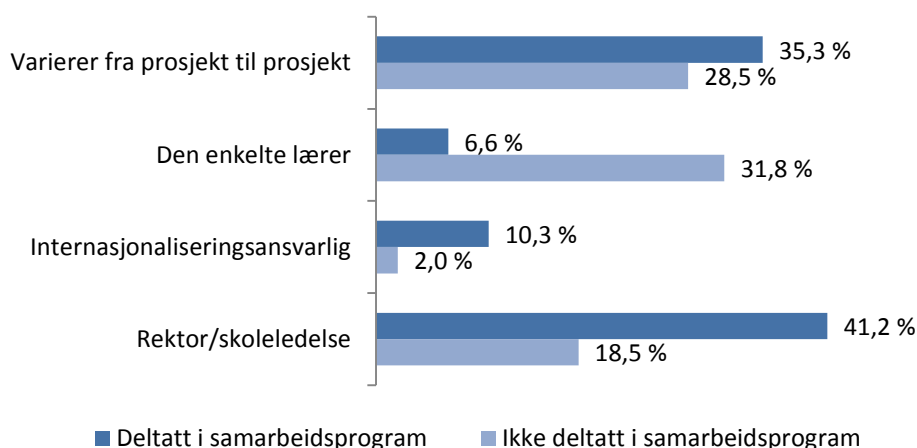
²⁸ På grunn av lav svarprosent har vi ikke kunnet kontrollere slike sammenhenger på kommunenivå i datamaterialet.

²⁹ SIU 2011a

³⁰ SIU 2011b

undervisningen og ikke gjennom større prosjekter, overlater dette til den enkelte lærer som lager sitt eget undervisningsopplegg. Videre er det rimelig å anta at skoleledelsen oftere tar ansvar når internasjonalisering blir forstått som mobilitet og større samarbeidsprosjekt. Sammen med funnene presentert i Figur 5 over, som viser at flere skoler mangler en strategi og plan for internasjonaliseringsarbeid, tegner det seg imidlertid et bilde av at arbeidet med internasjonalisering står svakt ved flere av skolene som ikke har deltatt i samarbeidsprogram.

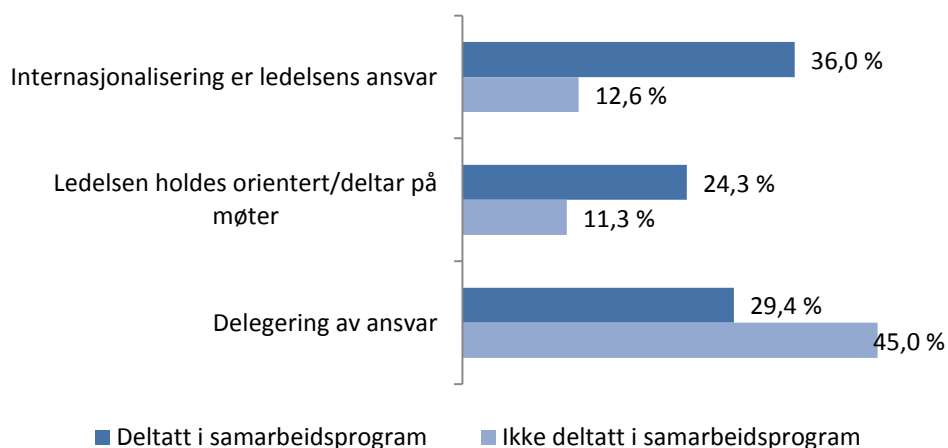
Figur 9: Ansvar for internasjonaliseringsarbeidet

Engasjement

Figur 10 viser svarfordelingen i spørsmålet om hvordan ledelsen ved skolen er engasjert og organiserer arbeidet. Blant skoler som ikke deltar i internasjonale samarbeidsprogram er det kun 12,6 prosent av respondentene som oppgir at internasjonalisering er ledelsens ansvar. Tilsvarende svarprosent fra skoler som har deltatt ligger tre ganger så høyt, med 36 prosent.

Figur 10: Skoleledelsens engasjement i internasjonaliseringsarbeidet

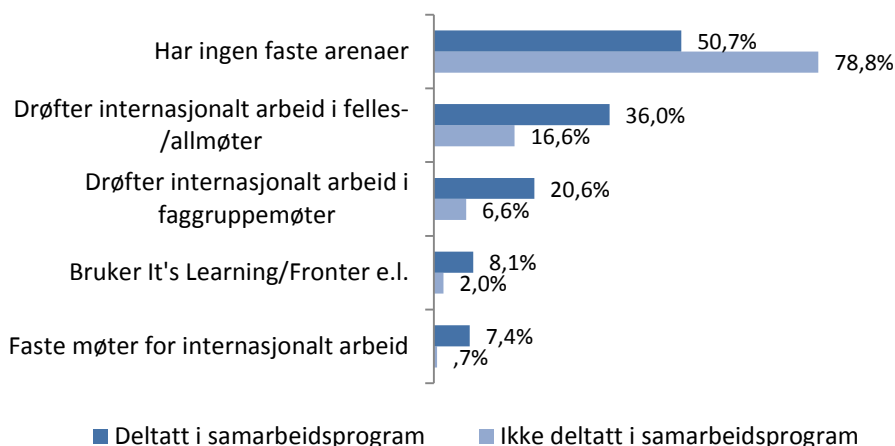
Delegering av ansvar er den mest vanlige ledelsesforankringen, ifølge respondentene fra skolene som ikke har deltatt i samarbeidsprogram. Dette er også en vanlig måte å organisere arbeidet på ved

skoler som har deltatt, hvor 29,4 prosent oppgav dette svaralternativet. I skoler som arbeider med internasjonalisering gjennom internasjonale samarbeidsprogram er det en klar lederforankring.

Arenaer

Tilgangen til relevante faglige arenaer kan være en interessant indikator på hvilken status internasjonaliseringsarbeid har på en skole. I Figur 11 ser vi at svaralternativet «ingen faste arenaer» er det klart vanligste svaret både for de som har deltatt og de som ikke har deltatt.

Figur 11: Arenaer for internasjonalisering, flere svar mulig

Av de skolene som ikke har deltatt oppgir hele 78,8 prosent dette alternativet. For skoler som har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram er drøfting i felles-/allmøter og/eller faggruppemøter relevante arenaer for henholdsvis 36,0 og 20,6 prosent av skolene. Sammenlignet med resultatene fra kartlegging av internasjonalisering i videregående skole³¹ er bruk av faste arenaer noe som skiller arbeidet med internasjonalisering på de to trinnene. 20 prosent av de videregående skolene oppgir å ha egne faste møter for internasjonaliseringsarbeid, og til sammen 70 prosent oppgir å drøfte på fellesmøter eller faggruppemøter. Faste møter med fokus på internasjonalisering finner først og fremst sted på skoler hvor internasjonaliseringsarbeidet er bredt forankret. Bruk av faggruppemøter som arena for internasjonaliseringsarbeid er derimot, mest utbredt i de lærerforankrede skolene. Likevel er det 40 prosent som ikke har faste rutiner på internasjonaliseringsarbeidet. Selv om videregående er mer aktive, er det en viss pragmatisme i tilnærmingen til internasjonalisering på tvers av de ulike trinnene i grunnopplæringen.³²

De skolene som har kommet lengst med internasjonaliseringsarbeidet i grunnskolen, har til felles at de har en engasjert ledelse som tar ansvar for arbeidet og involverer lærere, forankrer arbeidet i skolens strategier og planer, og legger til rette for at arbeidet inngår i relevante faglige arenaer på skolen.

Internasjonalisering hjemme

Arbeid med internasjonalisering i skolen dekker mer enn mobilitet av lærere og elever og internasjonalt prosjektsamarbeid. Den viktigste delen av internasjonaliseringsarbeidet foregår på skolen og i klasserommet. Internasjonalisering hjemme er en samlebetegnelse for alt som gjøres for å

³¹ SIU 2011b

³² SIU 2011b, s. 15-16

integreere internasjonale perspektiver og kompetanse i opplæring og undervisning, uten å involvere utenlandsreiser. I undersøkelsen var det et eget punkt om hvordan skolen arbeider med aktiviteter og oppgaver som kan karakteriseres som internasjonalisering hjemme. Gjennomsnittsverdien på svarene i denne delen var rundt 3.5 (på en skala fra 1-5), som Tabell 2: Internasjonalisering hjemme viser at skolene vurderte sitt arbeid med internasjonalisering hjemme relativt positivt.

Tabell 2: Internasjonalisering hjemme³³

	Deltatt	Ikke deltatt	Totalt
Trekker aktivt inn kunnskap som elever med flerkulturell bakgrunn representerer	3,6	3,3	3,5
Trekker aktivt inn internasjonale perspektiv i undervisningen	3,8	3,5	3,6
Bruker ulike internasjonale ressurser på internett	3,6	3,3	3,5
Har prosjekt på tvers av fag og klasser der internasjonale tema blir behandlet	3,2	2,9	3,1
Internasjonalisering trekkes inn i det lokale læreplanarbeidet	3,1	2,6	2,8

SIU-rapporten som tar for seg hvordan lærere og skoleledere forstår og praktiserer internasjonalisering hjemme, synliggjør at begrepet internasjonalisering hjemme i begrenset grad har nådd ut til skolene.³⁴ Stortingsmeldingen om internasjonalisering i skolen slår fast at en sentral del av internasjonalisering av grunnopplæringen skal foregå på hjemmebane ved «å tydeliggjøre det internasjonale og det flerkulturelle aspektet ved innholdet i opplæringen, styrke fremmedspråkopplæringen og legge større vekt på utvikling av holdninger som gir grunnlag for interkulturell og internasjonal samhandling.»³⁵ Denne forståelsen er tilsynelatende lite kjent, men det er stor enighet blant skolene om at det å styrke elevenes internasjonale bevissthet er den viktigste målsettingen med internasjonaliseringsarbeidet. Det tydeligste funnet i rapporten er at det er en klar sammenheng mellom aktivitet og grad av engasjement hos skolens ledelse – et punkt som også går igjen i foreliggende kartlegging.

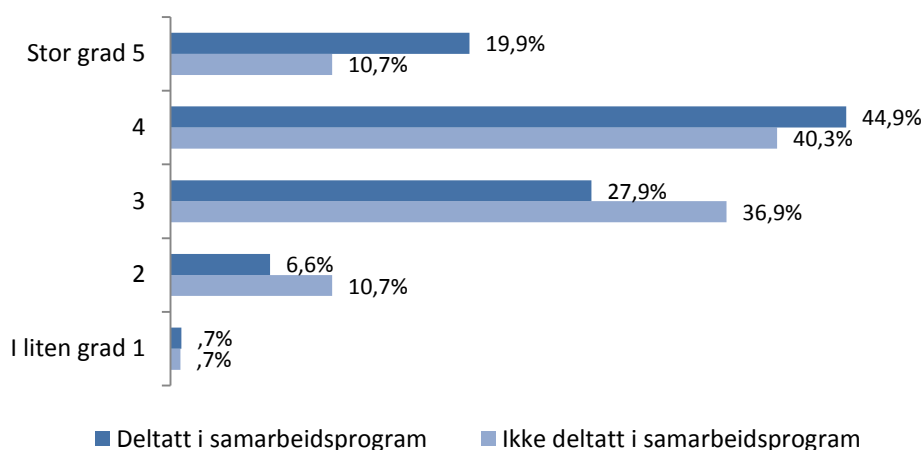
Svarfordelingen på påstanden, «Vi trekker aktivt inn internasjonale perspektiv i undervisningen», viser at godt over 50 prosent av de som svarte er på den positive siden av skalaen. For de som har deltatt i samarbeidsprogram har 65 prosent av respondentene krysset av for verdi 4 og 5 på dette svaralternativet (Figur 12).

³³ Tabellen viser gjennomsnittsverdi på en skala fra «liten grad 1» til «stor grad 5» fordelt på skoler som har deltatt/ikke deltatt i internasjonale samarbeidsprogram.

³⁴ SIU 2012

³⁵ St.meld. nr. 14 (2008-2009), s. 26

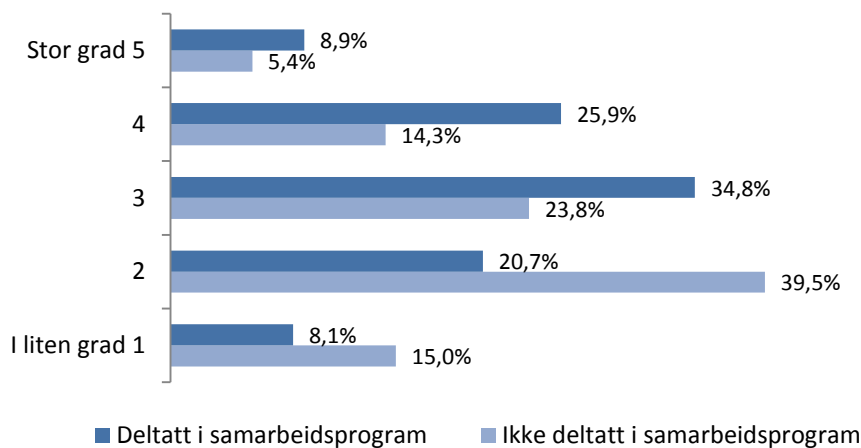
Figur 12: Trekker aktivt inn internasjonale perspektiv i undervisningen

Det er ikke mulig å sammenligne resultatene direkte med kartleggingen av arbeidet i den videregående skolen, fordi svaralternativene for spørsmålene er utformet på en annen måte, men tendensene for de to trinnene er like. Mange av respondentene gir uttrykk for at skolen trekker internasjonale perspektiv inn i undervisningen, at de trekker inn kunnskap som elever med flerkulturell bakgrunn representerer og at de bruker ulike internasjonale ressurser på internett.

Skolene svarer ikke like positivt på at internasjonalisering trekkes inn i det lokale læreplanarbeidet (Figur 13). Dette er også sammenlignbart med resultatene fra kartleggingen i den videregående skolen.³⁶

Figur 13: Internasjonalisering trekkes inn i det lokale læreplanarbeidet

Skoler som har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram ligger generelt 10-15 prosentpoeng høyere på svarkategoriene 4 og 5 på disse spørsmålene enn skoler som ikke har deltatt i samarbeidsprogram.

³⁶ Hvorfor internasjonalisering ikke trekkes inn i det lokale læreplanarbeidet er et tema SIU vil følge opp i den kommende kvalitative undersøkelsen.

Utbytte og omkostninger

I dette kapittelet ser vi på utbytte og omkostninger av internasjonalisering for skolen som institusjon, lærerne og elevene. En gjennomgående tendens er at internasjonalisering oppleves som positivt både blant de som har deltatt i internasjonalisering og de som ikke har deltatt, selv om skolene som har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram jevnt over skårer høyere enn de som ikke deltar (se Tabell 3).

Tabell 3: Utbytte og omkostninger ved internasjonalt arbeid³⁷

	Deltatt	Ikke deltatt	Totalt
Internasjonalisering har en samlet positiv effekt på skolens faglige tilbud	4,0	3,7	3,8
Internasjonalisering har en samlet positiv effekt på skolens sosiale miljø	4,0	3,8	3,9
Internasjonalisering er positivt for skolens omdømme	4,2	3,9	4,0
Internasjonalisering tar fokuset vekk fra skolens primæroppgaver	2,0	2,3	2,1
Internasjonalisering er arbeids- og ressurskrevende	3,8	3,7	3,8

Utbytte og omkostninger for institusjonen

De skolene som ikke har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram ble bedt om å svare på hva som er den viktigste årsaken til at de ikke deltok. At skolen prioriterer andre aktiviteter var det alternativet som ble markert av flest skoler (71 prosent). Deretter fulgte alternativene «vi har ikke økonomiske ressurser» (40 prosent), «vi har ikke nødvendig kompetanse» (38 prosent) og «vi har ikke administrative ressurser» (28 prosent). Når det gjelder skolestørrelse og antall elever kan vi ikke se at dette påvirker skolens arbeid med internasjonalisering i vesentlig grad.³⁸ I kartleggingen i videregående skole var skolestørrelse en positiv faktor for aktivitet og arbeid med internasjonalisering.³⁹

Mellom 70 og 80 prosent av de som har svart sier at internasjonalisering er positivt for skolens omdømme, for skolens sosiale miljø og for skolens faglige tilbud. Både blant de som har deltatt og de som ikke har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram er det svært få som mener at internasjonalisering tar fokus vekk fra skolens primæroppgaver. Dette kan tolkes i retning av at skolene har innarbeidet en holdning om at det internasjonale perspektivet skal være en gjennomgående aktivitet som ulike læringsaktiviteter kan knyttes til.⁴⁰ Samtidig oppgir mange av de som har svart på undersøkelsen at internasjonalisering er ressurskrevende, og nærmere 70 prosent oppgir at internasjonalisering styrker lærernes kompetanse.

Over 70 prosent av skolene som har deltatt og 45 prosent av de som ikke har deltatt oppgir at internasjonalisering har en samlet positiv effekt på skolens sosiale miljø og faglige tilbud (Figur 14). Internasjonalt samarbeid i form av prosjektarbeid, fører ofte til endringer i organisering av klasser og undervisning, noe som igjen fører til samarbeid på tvers av fag og trinn og en mer tilpasset undervisning. Samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner fører til at lærere møtes, utveksler erfaringer, metoder og god praksis, noen som igjen får betydning for organiseringen av skolehverdagen og for elevenes læring.

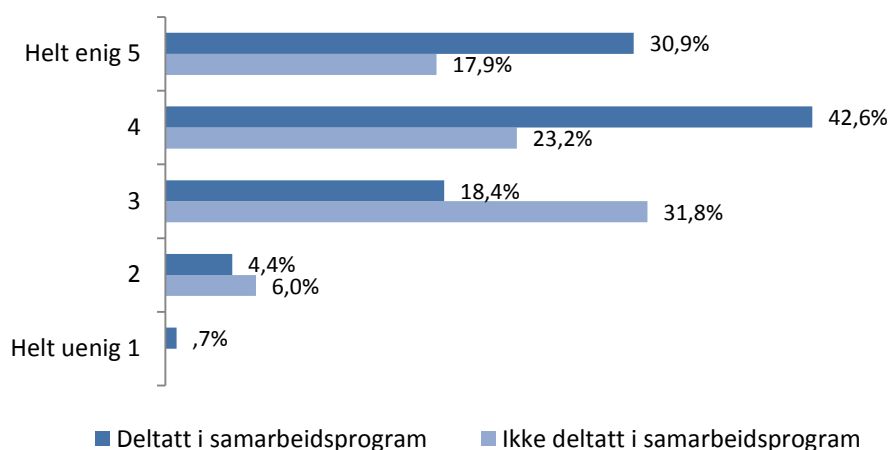
³⁷ Tabellen viser gjennomsnittsverdi på en skala fra «liten grad 1» til «stor grad 5» fordelt på skoler som har deltatt/ikke deltatt i internasjonale samarbeidsprogram.

³⁸ Datasettet inneholder informasjon om antall elever ved den enkelte skolen og skolenivå.

³⁹ SIU 2011b

⁴⁰ St. meld. nr. 14 (2008-2009), s. 35

Figur 14: Internasjonalisering har en samlet positiv effekt på skolens faglige tilbud

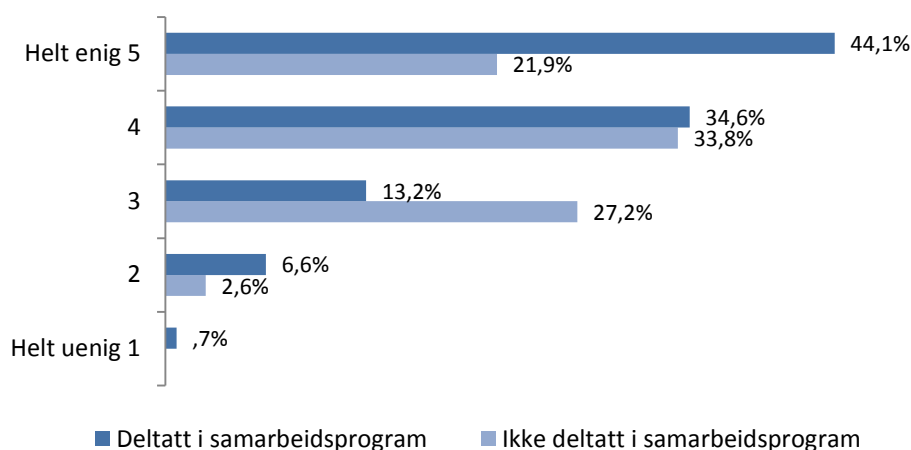
Fra politisk hold er pedagogisk utvikling, metodisk inspirasjon og mulighet for å utvikle nye undervisningsopplegg trukket frem som begrunnelser for hvordan internasjonalisering kan være en ressurs for skolene. Når så mange skoler rapporterer at internasjonalisering har hatt en positiv effekt på skolens faglige tilbud, så tyder det på at de skolene som jobber med internasjonalisering i stor grad har inkorporert nye metoder og praksis. I SIUs håndbok for internasjonalt samarbeid blir koblingen mellom internasjonalisering og ny praksis konkretisert slik: «Internasjonale prosjekter kan involvere flere fag og/eller flere klasser samtidig. Man nærmer seg et felles tema fra forskjellige innfallsvinkler. Dette kan bidra til at lærere utvikler nye måter å se problemstillinger på, og at de får være med på å utvikle og teste nye læringsmetoder. Elevene på sin side får innblikk i kompleksiteten i ulike problemfelt og nytteverdien av ulike fag.»⁴¹ I de åpne svarene på spørsmål om hva lærerens viktigste utbytte med internasjonalt arbeid er, svarer mange i tråd med SIUs konkretiseringer. Respondentene trekker fram inspirasjon, kompetanse, innsikt, prosjekterfaring og holdningsarbeid.

Gjennom vennskapsarbeid får lærerne løftet blikket fra tester, bøker og rettebunker og se at det finnes en annen verden der ute. Jeg tror det er et sunt og nyttig korrektiv som gir en dypere klangbunn til det andre vi driver med på skolen.

Figur 15 viser at nesten 80 prosent av skolene som har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram, oppgir å være enig i at internasjonalisering er positivt for skolens omdømme. Over 50 prosent av de som ikke har deltatt i samarbeidsprogram oppgir det samme. Omdømme vil i grunnskolen sannsynligvis være knyttet til oppfatning av faglig kvalitet og pedagogisk og psykososial kompetanse på skolen i lokalmiljøet og kanskje aller viktigst, blant foreldre. En så entydig oppfatning av internasjonaliseringens positive betydning for skolens omdømme kan tyde på at skolen bruker internasjonalisering aktivt i sin informasjon om skolen. I den kvalitative oppfølgingsundersøkelsen vil vi undersøke hvilke positive verdier skolene knytter til internasjonalisering, og se nærmere på temaer som informasjonsarbeid, synliggjøring og omdømme.

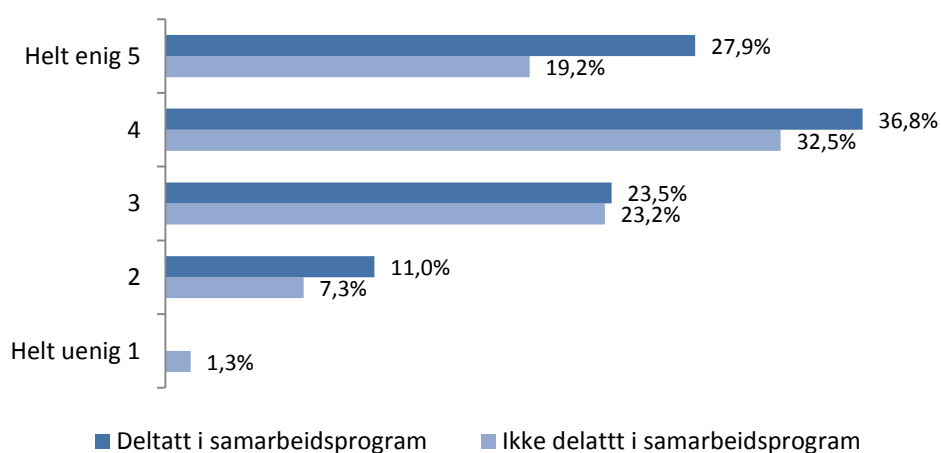
⁴¹ SIU 2011a, s. 11

Figur 15: Internasjonalisering er positivt for skolens omdømme

Hele 64 prosent av skolene som har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram, og 51 prosent av de som ikke har deltatt, mener at internasjonalisering er arbeids- og ressurskrevende (Figur 16). Ingen av skolene som har deltatt er helt uenig i denne påstanden. Skolene legger ned et betydelig arbeid i å sikre det internasjonale arbeidet blir positivt, og mye tyder på at skolene som deltar opplever at de har lykket i dette.

Figur 16: Internasjonalisering er arbeids- og ressurskrevende

Lærere

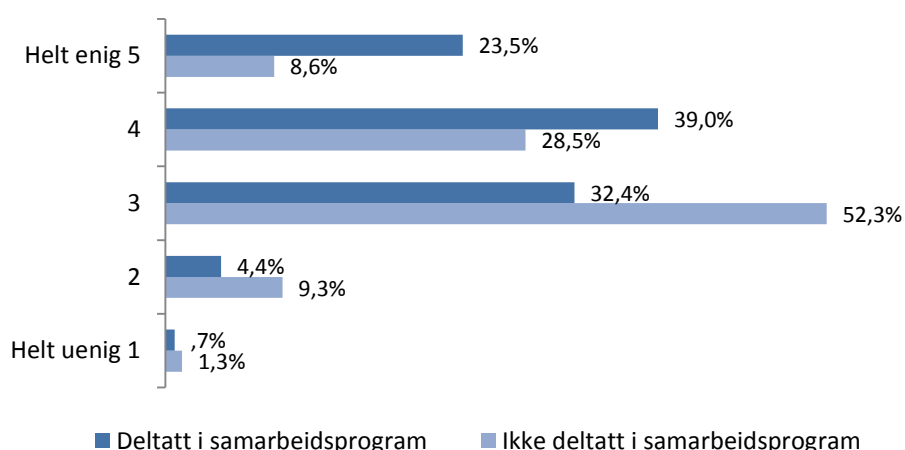
Vurderingene av lærernes utbytte skiller seg lite fra hverandre hvis vi sammenlikner de skolene som har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram med de skolene som ikke har deltatt. De deltakende skolene skårer jevnt høyere, men forskjellen i gjennomsnittsverdi indikerer ingen store forskjeller (Tabell 4). Unntaket er spørsmålet om deltakelse styrker lærernes motivasjon i jobben, hvor gjennomsnittet ligger 0,5 poeng høyere hos skoler som har deltatt i program.

Tabell 4: Lærernes utbytte av internasjonalisering⁴²

	Deltatt	Ikke deltatt	Totalt
Deltakelse styrker lærernes motivasjon i jobben	3,8	3,3	3,5
Deltakelse øker lærernes metodiske repertoar	3,5	3,4	3,4
Deltakelse gir bedre samarbeid internt på skolen	3,3	3,1	3,2
Deltakelse styrker lærernes kompetanse	4,0	3,7	3,8

Når vi ser nærmere på svarfordelingen i spørsmålet om hvilken påvirkning internasjonalisering har på læreres motivasjon i jobben, er det tydelig at deltakende skoler er langt mer positive. Figur 17 viser fordelingen på svarskaalen.

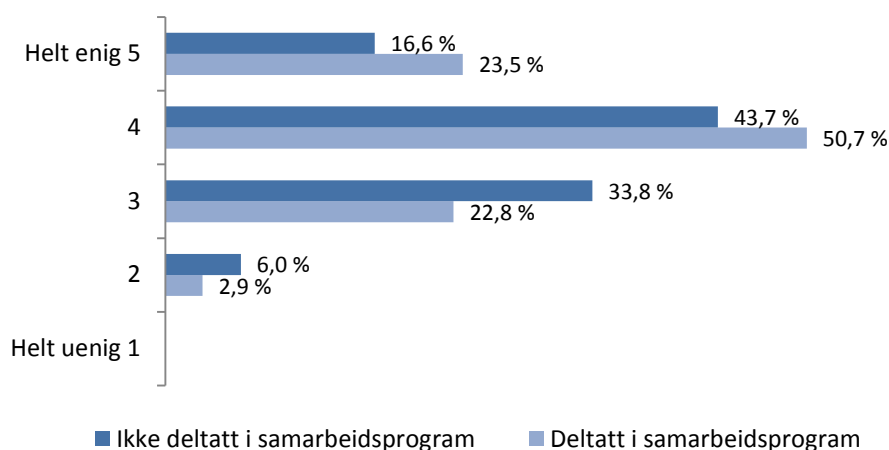
Figur 17: Deltakelse styrker lærernes motivasjon i jobben

Tilsvarende tendens kan man også se i vurderingen av om internasjonalisering styrker lærernes kompetanse. Figur 18 viser at ingen av respondentene er helt uenig i at internasjonalisering styrker kompetanse, men det er et visst skille på den øvre del av svarskaalen. Skoleledelsens vurdering av utbytte fra internasjonalisering gir en tydelig indikasjon på at deltakelse styrker både kompetanse og motivasjon i jobben.

⁴² Tabellen viser gjennomsnittsverdi på en skala fra «liten grad 1» til «stor grad 5» fordelt på skoler som har deltatt/ikke deltatt i internasjonale samarbeidsprogram.

Figur 18: Deltakelse styrker lærernes kompetanse

Elever

Skoleledelsens vurdering av elevenes utbytte av internasjonalisering ligger samlet sett noe høyere enn vurderingen av lærernes. Samtidig er det et større skille mellom de skolene som har deltatt i samarbeidsprogram og de skolene som ikke har deltatt i samarbeidsprogram (Tabell 5).

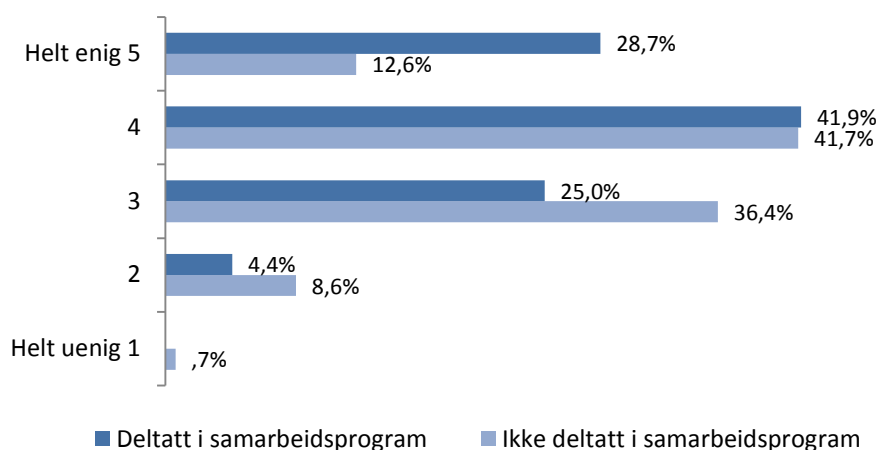
Tabell 5: Elevenes utbytte av internasjonalisering⁴³

	Deltatt	Ikke deltatt	Totalt
Internasjonalisering styrker elevenes læring	4,0	3,6	3,8
Internasjonalisering styrker elevenes motivasjon for skolearbeid	3,7	3,4	3,5
Internasjonalisering styrker elevenes sosiale miljø	3,8	3,5	3,6

70 prosent av respondentene som har deltatt i samarbeidsprogram angir at internasjonalisering styrker elevenes læring (Figur 19). Tilsvarende svarprosent er 51 prosent for skoler som ikke har deltatt i samarbeidsprogram. Disse verdiene er noe lavere enn resultatet fra tilsvarende påstand i undersøkelsen rettet mot videregående skoler. Svært få svar ligger på den nedre delen av svarskalaen. Under ti prosent av skolene som ikke har deltatt i samarbeidsprogram er uenige i at internasjonalisering styrker elevenes læring. For skoler som har deltatt i samarbeidsprogram er denne verdien under fem prosent.

⁴³ Tabellen viser gjennomsnittsverdi på en skala fra «liten grad 1» til «stor grad 5» fordelt på skoler som har deltatt/ikke deltatt i internasjonale samarbeidsprogram.

Figur 19: Internasjonalisering styrker elevenes læring

Resultatene er i tråd med politiske målsetninger om internasjonalisering. Det er et ønske at elevenes læring skal styrkes gjennom positive ringvirkninger som internasjonalisering gir. Kvalitetssikrede skoleprosjekter og internasjonal kontakt skal gi adgang til motiverende læringsarenaer for elever og lærere.⁴⁴ Dette kan for eksempel skje gjennom at elever får impulser, utfordringer og mestringsopplevelser som er annerledes enn det de vanligvis opplever i skolehverdagen. Økt motivasjon og læring kan også oppnås gjennom økt kulturell og språklig bevissthet eller det kan økes gjennom fokus på spillet mellom nærmiljøet og det globale. På det åpne spørsmålet om hva som var det viktigste utbyttet for skolen av internasjonalt arbeid beskrev de fleste hvordan elevene fikk utvidet sin kunnskap, utfordret sine holdninger og verdier, og hvordan dette gav dem bedre forutsetning for å beherske en global verden og være delaktig i samfunnet og andres liv. Det er i særlig grad dannelsesaspektet ved internasjonalisering, i betydningen av å lære å være et godt, handlende og rettferdig menneske i verden, som blir trukket frem i de åpne svarene.

Internasjonalt arbeid er med på å gjøre elevene mer tolerante for andre kulturer og andre religioner og det vil kunne demme opp for fremmedhat og rasisme. Det vil også være motiverende for fremmedspråkopplæringen.

Internasjonalt fokus bidrar til at vi, som en flerkulturell skole, skaper større åpenhet og trygghet hos elevene i møte med mangfoldet av kultur og språk rundt oss.

Barrierer

I del fem av spørreskjemaet ble det stilt spørsmål om skolens motivasjon for å drive med internasjonalisering, hvilket utbytte dette gir og hvilke hindringer skolene møter på veien. De viktigste barrierene er mangel på økonomiske ressurser, gratisprinsippet, mangel på tid, særavtaler og regulativ for kompensasjon ved reiser og omfattende søknadsprosedyrer (Tabell 6). Spørsmålet om barrierer ble i utgangspunktet stilt generelt. På bakgrunn av spørsmålsformuleringen og mulige svaralternativ har nok mange oppfattet at dette spørsmålet knyttet seg til deltagelse i internasjonale samarbeidsprogram og mobilitet.

⁴⁴ SIU 2011a, s. 8

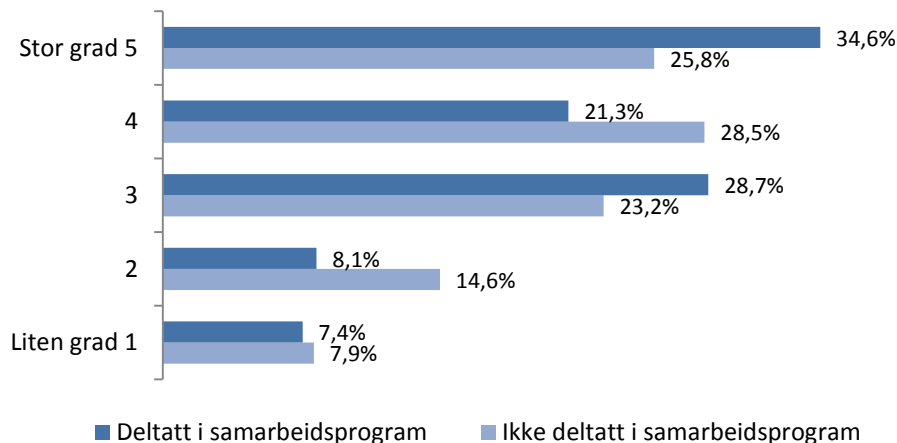
Tabell 6: Hindringer ved internasjonalt arbeid⁴⁵

	Deltatt	Ikke deltatt	Totalt
Mangel på økonomiske ressurser	3,7	3,5	3,6
Mangel på informasjon	2,4	3,3	2,9
Mangel på tid	3,7	3,7	3,7
Særavtaler/regulativer for kompensasjon ved reise	3,2	3,5	3,3
Gratisprinsippet	3,3	3,5	3,4
Mangel på interesse i lærerkollegiet	2,6	3,1	2,9
Mangel på nettverk	2,4	3,4	3,0
Omfattende søknadsprosedyrer	3,6	3,7	3,6

Økonomiske faktorer som hindringer for internasjonalisering

Mangel på økonomiske ressurser blir av skoler som deltar og skoler som ikke deltar trukket frem som den største barrieren mot å delta i internasjonalt arbeid (Figur 20). Samsvaret mellom kategoriene tyder på at økonomi oppleves som en barriere uavhengig av om skolene har fått tildelt midler gjennom program. Flere skoler som deltar enn de som ikke deltar i internasjonale samarbeidsprogram mener at mangel på økonomiske ressurser er en barriere. Dette kan tyde på at skoler som deltar, og der dette er forankret i ledelse og strategier, ønsker enda større internasjonal aktivitet enn de kan oppnå innenfor de gitte økonomiske rammene.

Figur 20: Mangel på økonomiske ressurser

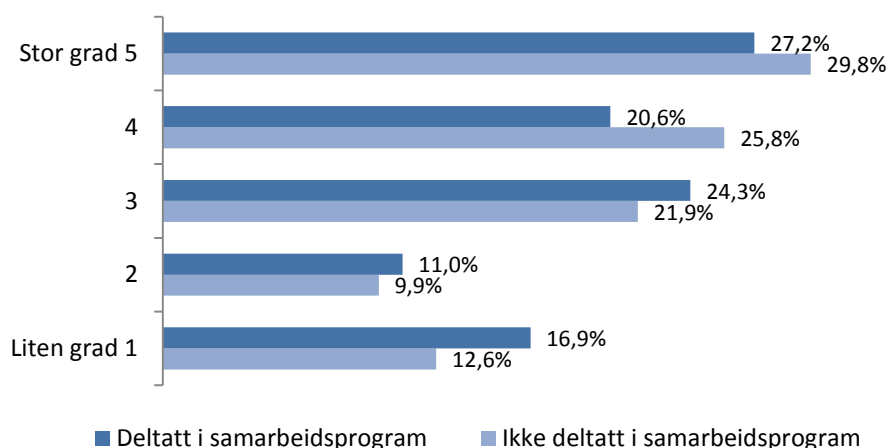
Gratisprinsippet er en annen økonomisk faktor som har stor betydning for mange skolars arbeid med internasjonalisering i form av mobilitet og reisevirksomhet (Figur 21). Gratisprinsippet slår fast at elever har rett på gratis grunnopplæring. Dette innebærer at skolen ikke kan kreve egenbetaling fra elever for deltakelse på internasjonale samarbeidsprosjekter som omfatter reising. Deltakelse er dessuten frivillig, og elever som ikke ønsker å reise, skal få alternativ undervisning.⁴⁶ I flere av de åpne svarene trekkes gratisprinsippet fram som en utfordring.

⁴⁵ Tabellen viser gjennomsnittsverdi på en skala fra «liten grad 1» til «stor grad 5» fordelt på skoler som har deltatt/ikke deltatt i internasjonale samarbeidsprogram.

⁴⁶ Opplæringslova, §2-15 og 3-1, niende ledd.

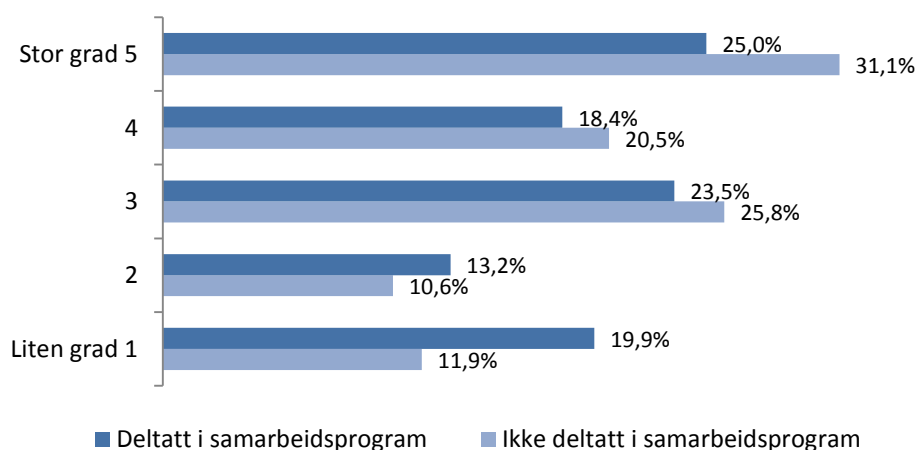
En av skolene som har søkt støtte via SIU foreslår at Norge bør ha egne støtteordninger i tillegg til EUs på grunn av det særnorske med gratisprinsippet. Fra videregående skole vet vi at dette er en av grunnene til at skoleeiere fremhever internasjonale program, for eksempel EU-programmene, som viktig. På videregående skole vet vi også at noen fylkeskommuner supplerer skoler som henter inn ekstern finansiering, med ytterligere midler. En slik praksis med midler fra skoleeier er nok langt mindre vanlig i grunnskolen.

Figur 21: Gratisprinsippet

Når det gjelder særavtaler/regulativer for kompensasjon av reise (Figur 22), er det en tendens til at skoler som ikke har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram opplever dette som en barriere. I utgangspunktet er det leirskoleavtalen som skal følges når lærere reiser utenlands med elevene. Når 33 prosent av skolene som deltar i internasjonale samarbeidsprogram svarer i liten grad (1 og 2) på dette alternativet, kan det tyde på at en del skoler har funnet måter å organisere arbeidet innenfor de formelle rammene som foreligger.

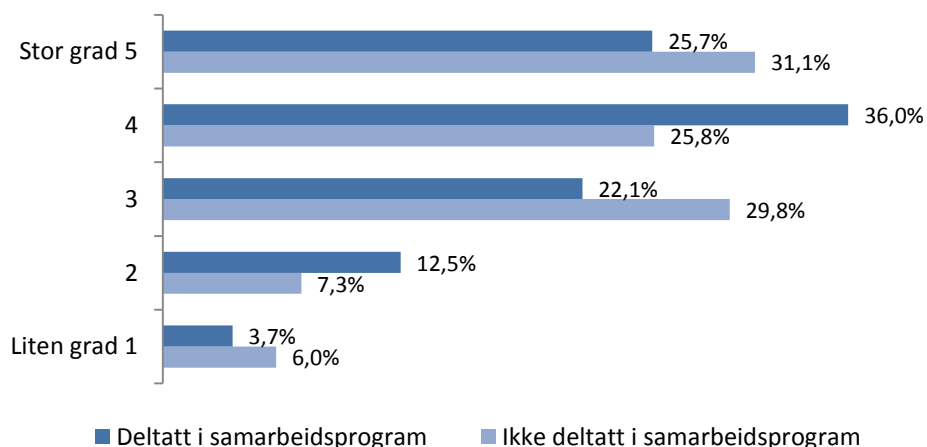
Figur 22: Særavtaler/regulativer for kompensasjon ved reise

Mangel på tid er en annen kategori som både skoler som deltar og som ikke deltar, rapporterer som en barriere (Figur 23). Faktisk er det noe større prosentandel av de som har deltatt i samarbeidsprogram som svarer stor grad (verdi 5 og 4) på dette alternativet. En av

hovedkonklusjonene fra kartleggingen i den videregående skolen var at internasjonalisering er tid og ressurskrevende, men at det gir stort utbytte for de som prioriterer dette.

Figur 23: Mangel på tid

En mulig tolkning er at grunnskolen har så mange oppgaver som må prioriteres at det ikke er tid til også å drive med internasjonalisering, selv om man erkjenner det positive potensiale, jf. resultater i del om utbytte og omkostninger.

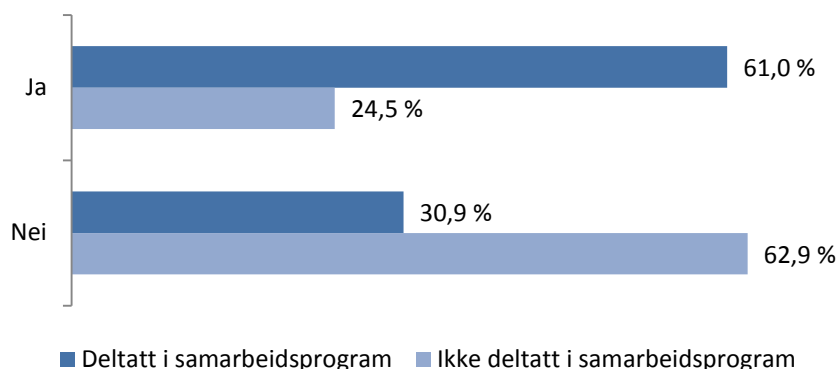
Ser vi Figur 23 i sammenheng med svarene på om internasjonalisering tar fokuset vekk fra skolens primæroppgaver (jf. Tabell 3), kommer det klart til uttrykk at internasjonalisering ikke oppleves som distraherende.

Når det kommer til større internasjonale prosjekt som innebærer samarbeid med andre skoler og elevmobilitet er det klart at arbeidet fort vil strekke seg ut over vanlig arbeidstid, ofte uten at skolene har råd til å kompensere for dette økonomisk eller med vikarer. Med andre ord må de lærerne som er involvert ofte investere av sin egen fritid for å få gjennomført et prosjekt.

Manglende informasjon

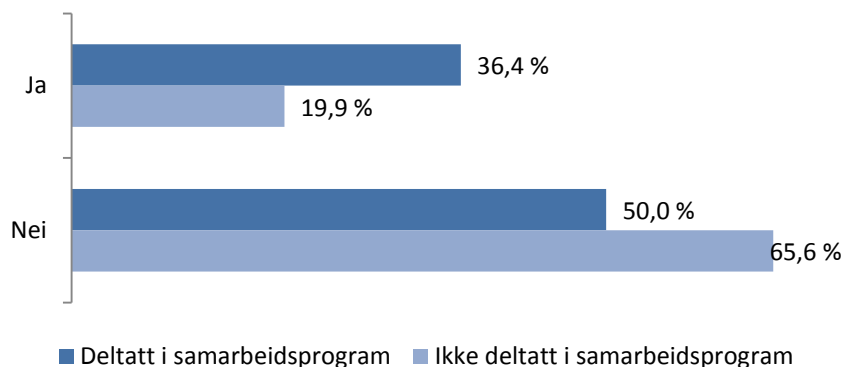
Hele 63 prosent av de skolene som ikke har deltatt i programsamarbeid oppgir at de ikke har tilstrekkelig informasjon om hvilke muligheter som finnes til å delta i internasjonale samarbeidsprogram (Figur 24). Tilsvarende tall for skolene som har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram er 31 prosent. Dette tilsier at det er behov for bedre og mer målrettet informasjon om de mulighetene som finnes. Samtidig er det slik at de fleste av dagens program allerede har flere søkere enn det er midler å tildele. Imidlertid er det et mål å få med nye skoler og heve kvaliteten på søknadene.

Figur 24: Tilstrekkelig informasjon om internasjonale samarbeidsprogram

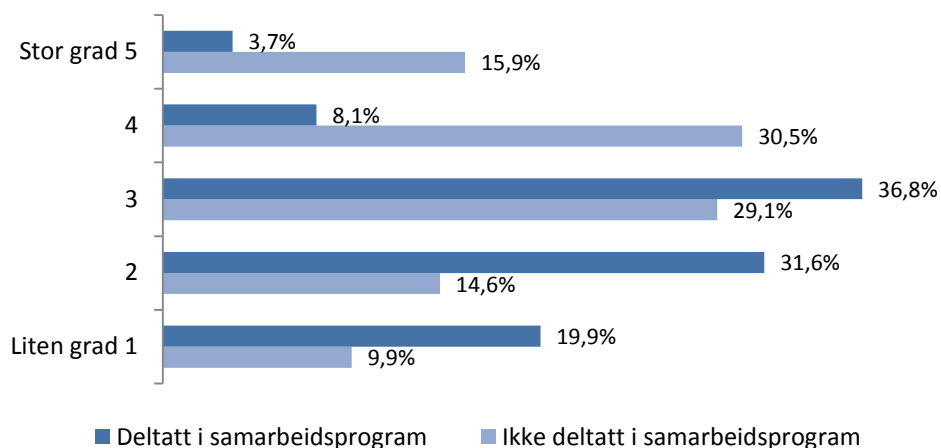
På spørsmål om skolene har tilstrekkelig kunnskap om hvordan de skal integrere internasjonale perspektiver i undervisningen svarte et klart flertall nei (Figur 25). Det er flere av skolene som ikke har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram som svarer negativt på dette spørsmålet enn de som har deltatt.

Figur 25: Kunnskap om hvordan man skal integrere internasjonale perspektiver i undervisningen

Figur 26 viser fordelingen på spørsmålet om hvorvidt mangel på informasjon er en barriere for å arbeide med internasjonalisering generelt. De som har deltatt i samarbeidsprogram opplever i langt mindre grad mangel på informasjon som en hindring enn de som ikke har deltatt. 50 prosent av skolene som har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram svarer i liten grad (1 og 2) på dette spørsmålet. Videre ser vi at litt over 20 prosent av de som ikke har deltatt i slike samarbeidsprogram mener det samme. Mens skolene som har deltatt i samarbeidsprogram er mest opptatt av økonomiske ressurser og tid som hindringer, fremstår mangel på informasjon som viktigste hinder for de som ikke har deltatt.

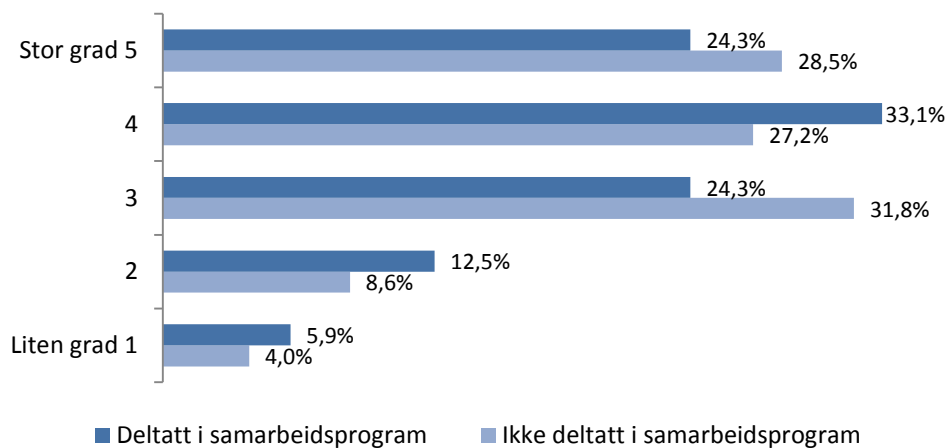
Figur 26: Mangel på informasjon

Samlet sett fremstår ikke noen av faktorene som uoverstigelige hindringer. For de som ikke har etablert internasjonalt samarbeid gjennom programdeltagelse, oppleves imidlertid manglende nettverk og interesse i lærerkollegiet som en terskel.

Omfattende søknadsprosedyrer er som vi ser av Figur 27 en barriere både for de som har deltatt og de som ikke har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram. Rundt 60 prosent av både de som har deltatt og de som ikke har deltatt svarer «stor grad» (verdi 5 og 4) på dette alternativet. Det hjelper altså ikke nødvendigvis å ha skrevet en søknad tidligere, det oppleves fortsatt som en hindring selv med erfaring.

Figur 27: Omfattende søknadsprosedyrer

Det er stort samsvar mellom grunnskoler og videregående skoler når det gjelder hva som oppleves som barrierer. Økonomiske ressurser, gratisprinsippet, mangel på tid, særavtaler/regulativer ved reise og omfattende søknadsprosedyrer er viktige barrierer. Disse hindringene er i stor grad rammebetingelser som det kan være vanskelig for den enkelte skole å gjøre noe med. Mangel på interesse i lærerkollegiet og mangel på nettverk er hindringer som skiller seg fra de øvrige ved at dette er noe som skolene i stor grad kan gjøre noe med selv. I denne sammenhengen er forankring i ledelse og anerkjennelse av internasjonaliseringsarbeidet viktig.

4. Oppsummering og veien videre

Kartleggingen viser at internasjonalisering foregår på mange ulike måter. Deltagelse i internasjonale samarbeidsprogram, samarbeid med lokalmiljø om internasjonaliseringsarbeid, inkludering av elevenes flerkulturelle kompetanse, solidaritetsprosjekter, vennskapsskoler er noen av innfallsvinklene nevnt i undersøkelsen.

Skolene viser til et bredt spekter av innfallsvinkler, ressurser og arbeidsmåter. Denne undersøkelsen reflekterer en forholdsvis bred enighet om at samarbeidsprosjekter og internasjonal mobilitet kan utvide både lærernes og elevenes kunnskaper, kompetanser og kritiske evner på tvers av faglige og sosiale ferdigheter.

Økt forståelse for andre kulturer og tenkemåter, godt omdømme for skolen og lokalmiljø, fokus på fredsfremmende og bærekraftige perspektiver, økt solidaritetsfølelse, språkkunnskap og mer motivasjon for læring er positive effekter av internasjonalt arbeid som fremheves i svarene fra skolene.

- *Holdningsarbeid!*
- *Idèutveksling!*
- *Empati!*
- *Å jobbe med solidaritetskjennsle er ei avgjerande oppgåve for skulen i verdas rikaste land.*
- *Løfte blikket vekk fra individualisering og materialisme.*
- *Elever fra (bygde-)Norge har svært godt av å få litt bredere horisont på saker og ting i sin bortskjemte oppvekst.*

Kartleggingen av internasjonalisering i grunnskolen har blitt presentert under fire hovedtemaer:

Planer, strategier og kjennskap til målene for internasjonalisering: Det er en klar sammenheng mellom skolenes deltakelse i internasjonale samarbeidsprogram og kjennskap til målene både blant skolelederne og lærerne. Det er først og fremst ledelsen som tar ansvar for og driver internasjonaliseringsarbeidet fremover. Selv om en stor andel av respondentene melder at skoleeier har en lite aktiv rolle i internasjonaliseringsarbeidet, er det tydelig positiv sammenheng mellom skoleeiers engasjement i internasjonalisering og skolenes deltakelse i internasjonale samarbeidsprogram. *Organisering av arbeidet med internasjonalisering:* Halvparten av skolene som har deltatt i internasjonale program oppgir at ansvaret er plassert hos rektor eller skoleledelse. Delegering av ansvar er også en mye brukt ledelsesforankring, særlig på skoler som ikke har vært med i internasjonale program. Sammenlignet med videregående skole har grunnskolen få relevante faglige arenaer for å øke kunnskap og kompetanse om internasjonalisering. Mange skoler prioriterer å arbeide med internasjonalisering på andre måter enn gjennom store samarbeidsprogram og mobilitet for lærere og elever. Den politiske målsetningen for internasjonalisering av utdanning er å bringe det internasjonale aspektet til alle skoler og elever, også de som ikke har hatt ressurser til å være med i internasjonale samarbeidsprogram. «Internasjonalisering hjemme» skal potensielt senke terskelen for å jobbe med internasjonalisering i skolen, og legge til rette for at skolene skal dra veksler på ressurser ved egen skole og i lokalmiljøet. Skolene svarer positivt på at de trekker internasjonale perspektiver inn i undervisning, men svarer mindre positivt på at internasjonalisering trekkes inn i det lokale læreplanarbeidet.

Utbytte og omkostninger: Godt omdømme, samlet positiv effekt for skolens sosiale miljø og faglige tilbud er trukket frem som utbytte av internasjonalisering. Styrking av lærernes kompetanse og motivasjon i jobben, og elevenes læring blir også fremhevet av mange respondenter. Mange av respondentene oppgir at internasjonaliseringsarbeidet er ressurskrevende, samtidig som det er en oppfatning av at det ikke går utover kjerneaktiviteten i opplæringen. At internasjonaliseringsarbeidet gir stort utbytte, men er ressurskrevende var også en av hovedkonklusjonene fra kartleggingen av internasjonaliseringsarbeidet i den videregående skolen.

Barrierer: Her er det først og fremst de økonomiske faktorene, omfattende søknadsprosedyrer, manglende informasjon og tidspress som blir trukket frem. Økonomi oppleves som en barriere uavhengig av om skolene har fått tildelt midler gjennom program. Et moment som gikk igjen i de åpne svarene, var at kunnskap om muligheter for og utbytte av å benytte seg av internasjonalisering som metode kunne motvirke barrierene. Økt engasjementet for internasjonalisering gjennom faglig utveksling kan med andre ord øke lysten til å trosse barrierene.

Den tydeligste og mest interessante tråden i kartleggingen er spenningen mellom anerkjennelsen av at internasjonalisering har en viktig rolle i opplæringen og usikkerheten knyttet til hva internasjonalisering bør og kan være for den enkelte skole. Mange av skolene som har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram rapporterer at de prioriterer internasjonalisering. Også skoler som ikke har deltatt oppgir at internasjonalisering er en prioritet. Samtidig er det en rekke allerede kjente forhold som understrekes som hindringer mot å jobbe med internasjonalisering, særlig i form av deltagelse i internasjonale samarbeidsprogram. Mangel på økonomiske ressurser må sees i sammenheng med skolenes generelle økonomiske situasjon og at det er relativt beskjedne midler tilgjengelig gjennom programdeltagelse. Mangel på tid er også en generell problemstilling, der internasjonalt arbeid for mange oppleves å komme på toppen av en allerede travel skolehverdag. Når søknadsprosedyrene er omfattende og kompliserte er det mange skoler som velger å ikke prioritere internasjonalt samarbeid.

Imidlertid fremstår manglende kunnskap og erfaring som viktigere forklaringsfaktorer for at internasjonaliseringsarbeidet ikke har den utbredelse som er ønsket. Mange skoler har oppgitt at de arbeider med internasjonalisering og benytter seg av internasjonale samarbeidsprogram forvaltet av SIU. Samtidig er det mange skoler som trekker fram at de ikke har tilstrekkelig kunnskap om hvordan internasjonalisering skal integreres i undervisningen. Ulike forståelser av hva det vil si å inkludere internasjonale perspektiver i undervisning kan henge sammen med manglende faglige arenaer på grunnskolenivå. Dette kan tyde på at det finnes en stor avstand mellom de politiske målsetningene, målsetninger på skoleeier- og skoleledernivå og det konkrete arbeidet som foregår i skolehverdagen.

Resultatene fra spørreundersøkelsen gir et godt grunnlag for videre studier av forholdet mellom politiske føringer, skolehverdag og relevant internasjonalisering.

For å bidra til at skolenes perspektiv kommer klarere frem i det videre arbeidet med internasjonalisering vil SIU i løpet av 2015 starte en kvalitativ undersøkelse som oppfølging av foreliggende rapport. Vi ønsker å dokumentere lærere og elevers erfaring med internasjonalt arbeid både i form av mobilitet og internasjonalt arbeid i klasserommet. I denne studien vil vi gå dypere inn i elevenes, lærernes og skoleledelsens forståelse av internasjonalisering som fenomen og arbeidsmåte, og vi vil søke å klargjøre hva de oppfatter som internasjonal kompetanse og kunnskap.

Vedlegg 1: Gjengivelse av spørsmål/spørreskjema

Invitasjon til undersøkelse (epost). Tema: Spørreundersøkelse om arbeid med internasjonalisering i grunnskolen

Kjære rektor/skoleleder!

Med denne undersøkelsen ønsker Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU) å kartlegge arbeidet med internasjonalisering i skolen. Vi ønsker å stille deg som skoleleder spørsmål om aktivitet, utbytte og hindringer for internasjonalt skolesamarbeid, inkludert elev- og lærerutveksling.

SIU er et statlig forvaltningsorgan under Kunnskapsdepartementet. SIU har som mandat å arbeide for internasjonalisering og kvalitet i norsk utdanning. Undersøkelsen blir gjennomført for å gi SIU et bedre grunnlag for å utvikle et godt program- og veiledningstilbud til skolene. Ditt svar er viktig for at vi skal kunne gjøre en god jobb for dere.

Du finner generell informasjon om internasjonalisering i grunnopplæringen på www.siu.no. Se bl.a. sidene Grunnskole og barnehage/Veiledning for grunnskole og barnehage og Politikk og strategi/Grunnopplæringa

Vi gjør oppmerksom på at dine svar i denne undersøkelsen knyttes til din skole slik at datasettet kan kobles til andre skoledata. Vi understreker imidlertid at SIUs analyser at datamaterialet i utgangspunktet ikke vil identifisere enkeltskoler. Dersom SIU ønsker å bruke data og eksempler fra spørreundersøkelsen som identifiserer enkeltskoler, vil vi avklare dette med skolens ledelse i hvert enkelt tilfelle. SIUs vil anonymisere data som offentliggjøres eller frigis til forskningsformål.

Undersøkelsen er delt i seks deler:

1. Internasjonalisering i skolen - politikk, planer og strategier
2. Skolens deltagelse i internasjonale utdanningsprogram
3. Internasjonalisering hjemme (på skolen/i klasserommet)
4. Organisering av det internasjonale arbeidet på skolen
5. Motivasjon, utbytte og hindringer ved internasjonalt arbeid
6. Tilgang til informasjon om arbeid med internasjonalisering i skolen

Det tar omlag 10-15 minutter å svare på undersøkelsen. Spørsmål merket med asterisk [*] er obligatoriske og må besvares for å gå videre i undersøkelsen. Spørsmålene er nummerert for å gjøre det lettere å referere til riktig spørsmål dersom dere ønsker å kontakte oss.

Dersom du har spørsmål om undersøkelsen, ta kontakt med SIU på telefon (x) eller per e-post (x).

Klikk her for å komme til undersøkelsen: [\[LINK\]](#)

Vi ønsker svar så snart som mulig og helst innen onsdag 5. juni.

Vennlig hilsen, Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU)

Internasjonalisering i grunnskolen (1.-10. trinn)

DEL 1: INTERNASJONALISERING I SKOLEN - POLITIKK, PLANER OG STRATEGIER

Internasjonalisering i grunnopplæringen er forankret i opplæringslov og læreplanverk. Internasjonalisering av utdanning forstås her som internasjonalt samarbeid med andre skoler, elev- eller lærerutveksling og/eller internasjonalisering av undervisning på skolen og i klasserommet.

I den første delen av undersøkelsen ønsker vi informasjon om skolens og kommunens plan- og strategiarbeid knyttet til internasjonalisering.

1. Vi ønsker først litt generell informasjon om arbeidet med internasjonalisering ved din skole og i din kommune. Vennligst svar på en skala fra 1 til 5, i hvilken grad [..]

	Liten grad 1	2	3	4	Stor grad 5	Vet ikke
ledelsen ved din skole er kjent med målene for internasjonalisering av grunnopplæringen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
lærerne ved din skole er kjent med målene for internasjonalisering av grunnopplæringen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
internasjonalisering er et prioritert område ved din skole?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
internasjonalisering er en del av skolens strategier og planer?	☐	☒	☒	☐	☐	☐
skoleeier (kommunal eller privat eier) er en pådriver for internasjonalisering i grunnskolen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
skoleeier (kommunal eller privat) har nedfelt mål for internasjonalisering av utdanning i sine strategidokumenter?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

DEL 2: SKOLENS DELTAGELSE I INTERNASJONALE UTDANNINGSPROGRAM

Det finnes flere internasjonale samarbeidsprogrammer for grunnskolen, som for eksempel Comenius, eTwinning, Nordplus og Vennskap Nord-Sør. Vi vil nå stille noen spørsmål om skolens deltagelse i slike samarbeidsprogrammer og om eventuelt

internasjonalt samarbeid utenfor slike programmer.

2. Har din skole deltatt i internasjonale samarbeidsprogram?

- ☐ Ja
- ☐ Nei
- ☐ Vet ikke

3a. Hvilke internasjonale samarbeidsaktiviteter har din skole vært med på? Du kan krysse av ett eller flere alternativ per program/ordning.

	Deltar i år	Deltatt siste 3 år	Deltatt tidligere
Comenius	☐	☐	☐
eTwinning	☐	☐	☐
Nordplus	☐	☐	☐
EØS-finansieringsordningene	☐	☐	☐
Vennskap Nord-Sør	☐	☐	☐

3b. Dersom din skole har deltatt på andre internasjonale samarbeidsaktiviteter enn de som ble listet opp i forrige spørsmål, kan dette omtales her. Spesifiser om dere deltar i år, har deltatt siste tre år eller har deltatt tidligere.

3c. Hva vil du si er årsaken til at din skole ikke har deltatt i internasjonale samarbeidsprogram? Flere valg er mulig.

- ☐ Vi prioriterer andre aktiviteter
- ☐ Vi har ikke tid
- ☐ Vi har ikke økonomiske ressurser
- ☐ Vi har ikke administrative ressurser
- ☐ Vi har ikke nødvendig kompetanse

4. Hvilke områder/verdensdeler samarbeider skolen med? Samarbeid skal her forstås bredt, og inkluderer deltagelse i samarbeidsprogram og samarbeid med vennskapsskoler, og forutsetter ikke reisevirksomhet.

- ☐ Norden

- ☐ Europa
- ☐ Afrika
- ☐ Asia
- ☐ Nord-Amerika
- ☐ Sør-Amerika
- ☐ Oseania/Australia

DEL 3: INTERNASJONALISERING HJEMME (PÅ SKOLEN/I KLASSEROMMET)

I denne delen av undersøkelsen ønsker vi svar på spørsmål om hvordan din skole arbeider med aktiviteter og oppgaver som kan karakteriseres som internasjonalisering hjemme. Begrepet er en samlebetegnelse for alt som gjøres for å integrere internasjonale perspektiver og kompetanse i opplæring og undervisning, uten å involvere mobilitet/utenlandsreiser.

5. Hvordan arbeider dere med internasjonalisering hjemme?

	I liten grad 1	2	3	4	I stor grad 5	Ikke relevant
Vi trekker aktivt inn kunnskap og erfaringer som elever med flerkulturell bakgrunn representerer	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vi trekker aktivt inn internasjonale perspektiv i undervisningen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vi bruker ulike internasjonale ressurser på internett	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vi har prosjekt på tvers av fag og klasser der internasjonale tema blir behandlet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Internasjonalisering trekkes inn i det lokale læreplanarbeidet	☐	☐	☐	☐	☐	☐

6. Hvordan vurderer dere behovet for bedre veiledningsmateriell og læringsressurser for å arbeide med internasjonalisering hjemme/på skolen?

- ☐ Ikke behov/ville ikke benyttet et slikt tilbud
- ☐ Noe behov
- ☐ Stort behov
- ☐ Vet ikke

DEL 4: ORGANISERING AV DET INTERNASJONALE ARBEIDET PÅ SKOLEN

I denne delen av undersøkelsen ønsker vi svar på hvordan det internasjonale arbeidet er organisert ved skolen.

7a. Hvor stor andel av lærerne ved skolen har arbeidet i prosjekter med elev- og lærerutveksling siste 2 år?

- ☐ En
- ☐ Noen få
- ☐ Om lag halvparten
- ☐ Omtrent alle
- ☐ Ingen
- ☐ Vet ikke

7b. Hvor stor andel av lærerne ved skolen har arbeidet med internasjonalt prosjektsamarbeid uten mobilitet/utveksling siste to år?

- ☐ En
- ☐ Noen få
- ☐ Omlag halvparten
- ☐ Omtrent alle
- ☐ Ingen
- ☐ Vet ikke

8a. Hvor mange av elevene ved skolen har deltatt i elevutveksling siste 2 år?

- ☐ En
- ☐ Noen få
- ☐ Omlag halvparten
- ☐ Omtrent alle
- ☐ Ingen
- ☐ Vet ikke

8b. Hvor mange av elevene ved skolen har deltatt i internasjonalt prosjektsamarbeid uten mobilitet/utveksling siste to år?

- ☐ En
- ☐ Noen få
- ☐ Omlag halvparten
- ☐ Omtrent alle
- ☐ Ingen
- ☐ Vet ikke

9. Hvem koordinerer og administrerer det internasjonale arbeidet ved skolen?

- ☐ Rektor/skoleledelse

- ☐ Internasjonaliseringsansvarlig
- ☐ Den enkelte lærer
- ☐ Varierer fra prosjekt til prosjekt
- ☐ Annet, vennligst spesifiser:

10. På hvilken måte engasjerer ledelsen ved skolen seg i arbeidet med internasjonalisering?

- ☐ Delegering av ansvar: Ledelsen delegerer til en lærer som er engasjert i arbeidet
- ☐ Ledelsen holdes orientert/deltar på møter: Ledelsen utøver rollen som øverste prosjektansvarlig ved å delta på viktige møter i prosjektet og ved løpende å bli informert om progresjon
- ☐ Internasjonalisering er ledelsens ansvar: Ledelsen utøver rollen som øverste prosjektansvarlig og ansvarlig for det internasjonale arbeidet. Han/hun deltar i prosjekt, tar initiativ til nye prosjekt og følger opp eksisterende samarbeid
- ☐ Annet, vennligst spesifiser:

11. Hvilke arenaer på din skole brukes i arbeidet med internasjonalisering? Flere valg er mulig.

- ☐ Vi har faste møter for internasjonalt arbeid
- ☐ Vi drøfter internasjonalt arbeid i felles-/allmøter
- ☐ Vi drøfter internasjonalt arbeid i faggruppemøtene
- ☐ Vi bruker It's learning, Fronter eller annen læringsplattform til drøfting av internasjonalt arbeid
- ☐ Vi har ingen faste arenaer for å drøfte internasjonalt arbeid
- ☐ Annet, vennligst spesifiser:

12. Hvilke fag er mest relevant når skolen jobber med internasjonalisering? Spørsmålet gjelder både programdeltagelse/mobilitet og internasjonalisering hjemme. Flere valg er mulig.

- ☐ Engelsk
- ☐ Andre fremmedspråk
- ☐ Kroppsøving
- ☐ Mat og helse
- ☐ Matematikk
- ☐ Morsmål for språklige minoriteter
- ☐ Naturfag
- ☐ Norsk

- ☐ Samfunnsfag
- ☐ Valgfag
- ☐ Samisk
- ☐ Annet, vennligst spesifiser:

13. Hvem samarbeider dere med om internasjonalisering?

	Sjelden 1	2	3	4	Ofte 5	Aldri/ikke relevant
Utdanningsavdelingen i kommunen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Regionens Brusselkontor/Europakontor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andre skoler	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Høyskole/universitet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
KS	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Frivillige/ideelle organisasjoner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lokalt næringsliv	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14a. Hvilken betydning har følgende økonomiske ressurser i arbeidet med internasjonalisering?

	Uviktig 1	2.	3.	4.	Viktig 5	Ikke relevant
Skolens eget budsjett	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Midler som søkes fra kommunen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Midler fra program (Comenius, Nordplus jr. etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Innsamling organisert av elever/foreldre	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Donasjoner, tilskudd fra lokalt næringsliv eller organisasjonsliv	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14b. Har skolen andre finansieringskilder? Vennligst spesifiser.

DEL 5: MOTIVASJON, UTBYTTE OG HINDRINGER VED INTERNASJONALT ARBEID

Vi ønsker å vite mer om skolens motivasjon for å drive med internasjonalisering, hvilket utbytte dette gir og hvilke hindringer dere møter på veien.

15. Hvor viktig/uviktig er følgende motiver for internasjonaliseringsarbeidet ved din skole?

[illegible]

16a. Vi ønsker nå at du tar stilling til noen påstander om utbytte og omkostninger ved internasjonalisering i skolen.

[illegible]

16b. Beskriv med egne ord hva som er det viktigste utbytte for skolen av internasjonalt arbeid/internasjonalisering? Vær gjerne konkret og/eller bruk eksempler.

17a. Vennligst ta stilling til følgende påstander om lærernes utbytte av internasjonalisering.

	Helt uenig					Helt enig
	1	2	3	4	5	
Deltakelse styrker lærernes motivasjon i jobben	☐	☐	☐	☐	☐	
Deltakelse øker lærernes metodiske repertoar	☐	☐	☐	☐	☐	
Deltakelse gir bedre samarbeid internt på skolen	☐	☐	☐	☐	☐	
Deltakelse styrker lærernes kompetanse	☐	☐	☐	☐	☐	
17b. Beskriv med egne ord hva du mener er lærernes viktigste utbytte av internasjonalt arbeid/internasjonalisering. Vær gjerne konkret og/eller bruk eksempler.						
18a. Vennligst ta stilling til følgende påstander om elevenes utbytte av internasjonalisering.						
	Helt uenig					Helt enig
	1	2	3	4	5	
Internasjonalisering styrker elevenes læring	☐	☐	☐	☐	☐	
Internasjonalisering styrker elevenes motivasjon for skolearbeid	☐	☐	☐	☐	☐	
Internasjonalisering styrker elevenes sosiale miljø	☐	☐	☐	☐	☐	
18b. Beskriv med egne ord hva du mener er elevenes viktigste utbytte av internasjonalisering. Vær gjerne konkret og/eller bruk eksempler.						
19. I hvilken grad møter skolen følgende hindringer i arbeidet med internasjonalisering?						
	Liten grad					Stor grad
	1	2	3	4	5	
Mangel på økonomiske ressurser	☐	☐	☐	☐	☐	
Mangel på informasjon	☐	☐	☐	☐	☐	
Mangel på tid	☐	☐	☐	☐	☐	
Særavtaler/regulativer for kompensasjon ved reise	☐	☐	☐	☐	☐	

Gratisprinsippet

☐☐☐☐☐

Mangel på interesse i lærerkollegiet

☐☐☐☐☐

Mangel på nettverk

☐☐☐☐☐

Omfattende søknadsprosedyrer

☐☐☐☐☐

20. Hva mener du vil kunne forbedre mulighetene for internasjonalisering ved din skole?

**DEL 6: TILGANG TIL INFORMASJON OM Å ARBEIDE MED
INTERNASJONALISERING I SKOLEN**

Til slutt ønsker vi å stille noen spørsmål om tilgang til informasjon om internasjonalisering. Både SIU og andre offentlige, private og frivillige organisasjoner tilbyr informasjon og materiell om ulike former for internasjonalt arbeid i og for skolen.

21. Opplever du at skolen har tilstrekkelig informasjon om hvilke muligheter skolen har for å delta i internasjonale samarbeidsprogrammer (som Comenius og Nordplus jr.)?

- ☐ Ja
- ☐ Nei
- ☐ Vet ikke

22. Opplever du at skolen har tilstrekkelig kunnskap og informasjon om hvordan skolen kan jobbe med å integrere internasjonale perspektiver i undervisningen?

- ☐ Ja
- ☐ Nei
- ☐ Vet ikke

23. Hvem lytter dere mest til ved din skole når skolefaglig stoff formidles? Flere svaralternativ er mulig.

- ☐ Utdanningsdirektoratet
- ☐ Skoleeier (kommune eller privat)
- ☐ Nasjonale senter
- ☐ KS

- ☐ **Fagforeninger**
- ☐ **Fagmiljø ved høyskole/universitet**
- ☐ **Forlag/læremiddelprodusenter**
- ☐ **Frivillige organisasjoner**
- ☐ **Annet, spesifiser:**

24. Hvordan ønsker dere å få informasjon fra SIU om nye program og muligheter for internasjonalisering i grunnskolen? Flere svaralternativ er mulig.

- ☐ **Finne selv på internett**
- ☐ **Elektronisk nyhetsbrev/e-postliste**
- ☐ **Trykt informasjonsmateriell**
- ☐ **Informasjonsmøter**
- ☐ **Konferanser og seminar**
- ☐ **Annet, spesifiser**

25. Åpen post: Har du andre opplysninger du mener er relevant arbeidet med internasjonalisering i grunnskolen?

Litteraturliste

Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI). *Retningslinjer ved tilgjengeliggjøring av offentlige data*.

Kjeldstadli, Knut 2010. *Akademisk kapitalisme*. Oslo: Res Republica.

Knight, Jane 2004. «Internationalization Remodeled: Definitions, Approaches, and Rationales» i *Journal of Studies in International Education*, vol 8, nr 1, s. 5-31.

NOU 2014:7. *Elevenes læring i fremtidens skole. Et kunnskapsgrunnlag*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

NOU 2015: 8. *Fremtidens skole fornyelse av fag og kompetanser*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
Opplæringslova, Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa.

Pedlex Norsk Skoleinformasjon. www.pedlex.no

Senter for internasjonalisering av utdanning 2010. *Kartlegging av internasjonalisering i skolesektoren*. Bergen: SIU/Ideas2evidence .

Senter for internasjonalisering av utdanning 2011a. *Håndbok. Internasjonalt samarbeid i grunnopplæringen*. Bergen: SIU.

Senter for internasjonalisering av utdanning 2011b. *Kartlegging av internasjonalisering i videregående opplæring*. Rapportserie 03/2011. Bergen: SIU/Ideas2evidence.

Senter for internasjonalisering av utdanning 2012. *Internasjonalisering i grunnopplæringen. En analyse av hvordan lærere og skoleledere forstår og praktiserer internasjonalisering hjemme*. Rapportserie 01/2012. Bergen: SIU.

Senter for internasjonalisering av utdanning. *Data og statistikk*. <http://siu.no/Data-analyse-og-prioriterte-samarbeidsland/Data-og-statistikk/Data-og-statistikk-forside>

St.meld. nr. 14 (2008-2009). *Internasjonalisering av utdanning*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

+47 55 30 38 00
siu@siu.no

studeritlandet.no

studyinnorway.no

siu.no